

พระมหากษัตริย์ : คำสอนจาก “พ่อ”^{*}

รศ.ดร. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์

“หนังสือเรื่องนี้เป็นที่รักของข้าพเจ้า....

“หนังสือเล่มนี้รับรองได้ว่าเป็นหนังสือที่ไม่มีที่เทียม นี่ต้องอวดหน่อยว่าไม่มีที่เทียมและก็ทำนุผู้เป็นศิลปิน ผู้ที่เป็นกรรมการ และผู้ที่สนับสนุน ย่อมจะทราบดีว่างานที่เราทำนั้นคุ้มแค่ไหน”

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช^ข

นำเรื่อง

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงรอบรู้ทุกด้าน การปกครอง การศึกษา การเกษตร การชลประทาน วิทยาศาสตร์

^{*} บทความนี้ปรับปรุงจากจากบทบรรยายในการอภิปรายเรื่อง “คำสอนของพระมหากษัตริย์ : จากลิขิตสู่จิตรกรรม” ในงาน “รวมใจภักดิ์ รักในหลวง” ร่วมกับศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ในวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๔ และในการเสวนาเรื่อง “รักการอ่าน เสริมสร้างพลังแผ่นดิน” จัดโดยบริษัท ซี.พี. เซเวนอีเลเฟน จำกัด (มหาชน) ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๔ ณ ศูนย์เยาวชนไทย-ญี่ปุ่น

^ข อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

^ค พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวโรกาสจัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายเรื่องพระมหากษัตริย์ ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร พระราชวังดุสิต วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

เทคโนโลยี และศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี การถ่ายรูป พระปรีชาสามารถในด้านภาษาและการประพันธ์ก็เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไป พระองค์ทรงเชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาเยอรมัน และทรงใส่พระทัยในการทำนุบำรุงภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง พระองค์มีพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทเรื่องภาษาไทยหลายครั้ง เพื่อทรงเตือนให้คนไทยทั้งชาติตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ร่วมใจกันใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง และร่วมแรงร่วมใจรักษาและส่งเสริมภาษาไทยอันเป็นมรดกประจำชาติอันมีค่าที่ตกทอดมาสู่พวกเราชาวไทยทุกคน ดังจะเห็นว่ารัฐบาลได้ประกาศให้วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ของทุกปี เป็นวันภาษาไทยแห่งชาติเพื่อสนองพระราชดำริอันมีคุณยิ่งประการนี้

ในด้านการประพันธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทประพันธ์ ๔ เล่ม เรื่องแรกคือเรื่อง *นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ* พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ทรงพระราชนิพนธ์แปลจากเรื่อง *A Man Called Intrepid* ของ William Stevenson เป็นเรื่องของหัวหน้าตำรวจสายลับสืบราชการชาวอังกฤษ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ทำงานด้วยความรักชาติเป็นที่ตั้ง ไม่ได้หวังลาภยศสรรเสริญ เรื่องที่สองคือเรื่อง *ตีโต* พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ ทรงพระราชนิพนธ์แปลจากเรื่อง *Tito* ของ Phillis Auty เป็นเรื่องชีวประวัติของอดีตประธานาธิบดีของประเทศยูโกสลาเวียผู้สามารถรวมชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยเข้าเป็นประเทศเดียวกันด้วยความสามัคคี เรื่องที่สามคือเรื่อง *พระมหาชนก* เป็นพระราชนิพนธ์แปลเช่นเดียวกัน แต่ทรงแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดยทรงดัดแปลงสำนวนภาษาและเนื้อเรื่องบางส่วนของชาดกเรื่องนี้ที่แปลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเป็นภาษาไทย และทรงพระราชนิพนธ์แปลเป็นภาษาอังกฤษเทียบเคียงไว้ ต่อมาเมื่อพระบรมราชานุญาตให้จัดทำฉบับการ์ตูนขึ้นด้วย และเรื่องที่สี่คือเรื่อง *ทองแดง* เรื่องราวของสุนัขทรงเลี้ยง ซึ่งเป็นที่ประทับใจของพสกนิกรชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีฉบับการ์ตูนเช่นเดียวกัน นอกจากพระราชนิพนธ์ทั้ง ๔ เล่มนี้แล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์บทความอีกหลายเรื่อง

ที่มาและลักษณะของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ใน “พระราชปรารภ” ว่า
 “เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับ
 พระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรวงค์ (วิน ธรรมสภารัตนาภิธาน)
 วัดราชผาติการาม เรื่องพระมหาชนก เสด็จทอดพระเนตรพระราช
 อุทยานในกรุงมิลิลา เรื่องมีใจความว่า ที่ทางเข้าสวนหลวงมีต้น

มะม่วงสองต้น ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทรงลืมรสมะม่วงอันโอชา
แล้วเสด็จเยี่ยมอุทยาน เมื่อเสด็จกลับออกจากสวนหลวง ทอด
พระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลรสดีถูกข้าราชการบริพารตั้งทิ้งจนโคนลง ส่วน
ต้นที่ไม่มีลูกก็ยังคงตั้งอยู่ตระหง่าน แสดงว่าสิ่งใดดี มีคุณภาพ จะ
เป็นเป้าหมายของการยึดแย่งและจะเป็นอันตรายในท่ามกลางผู้ขาดปัญญา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย จึงทรง
ค้นเรื่องพระมหาชนกในพระไตรปิฎก (พระสูตรตันปิฎก ขุททกนิกาย
ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๒) และทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ ตรงจาก
มหาชนกชาดก ตั้งแต่ต้นเรื่อง โดยทรงดัดแปลงเล็กๆ น้อยๆ เพื่อ
ให้เข้าใจง่ายขึ้น" (หน้า (๖))

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระราช
นิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในเรื่องในพระราชวโรกาสกาญจนาภิเษกปีพุทธศักราช ๒๕๓๙
นับเป็นของขวัญอันล้ำค่าที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเพื่อเตือนสติให้คนไทยเล็ก
ลุ่มหลงในอวิชชา ที่ทำให้มุ่งทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ด้วยความเพียรพยายาม และ
ให้ระบความมัวเมาในการติดดวงแสวงหาเพื่อประโยชน์สุขของตน โดยปราศจากการ
พิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญา

นับจากปี ๒๕๒๐ จนทรงแปลพระมหาชนกชาดกเป็นภาษาอังกฤษเสร็จ
สมบูรณ์ในปี ๒๕๓๑ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ในปี ๒๕๓๙ นับ
เป็นเวลา ๑๙ ปี เหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลานานมากกว่าพระราช
นิพนธ์เรื่องอื่นๆ นอกจากจะเป็นเพราะทรงมีเวลาที่ว่างเว้นจากพระราชกรณียกิจ
นานเป็นการอยู่ไม่มากนักในแต่ละวันแล้วยังทรงพระราชนิพนธ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
และทรงขัดเกลาแก้ไขอยู่เสมอ ในส่วนภาษาไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้
ทรงนำเรื่องมหาชนกชาดกจากพระอรรถกถาในพระไตรปิฎกมาโดยตรงทั้งหมด หาก
แต่ทรงปรับปรุงหลายประการ ได้แก่

๑. ทรงตัดทอนเรื่องราวให้สั้นกระชับ เช่น ในตอนเสนาบตีและบุคคลอื่นๆ ไม่
สามารถทำให้พระนางสีวลีพอพระทัย พระนางสีวลีทดสอบปัญญาเสนาบตีหลายประการ
เมื่อทรงเห็นว่าเสนาบตีเป็นคนไร้ปัญญา ทรงกริ้ว ทรงทำให้ขายหน้าแล้วทรงให้ขับไล่
ไปเสีย จากนั้นทรงทดสอบปัญญากับบุคคลอื่นๆ เช่น เศรษฐี เจ้าพนักงานเชิญเครื่องสูง
 ฯลฯ บุคคลเหล่านั้นก็ได้รับความอับอายเช่นกัน หลังจากนั้นเหล่าอมตยให้มิผู้ยกนุ
หนักพันแรงคน ให้มิผู้หาว่าเบื้องหัวนอนของพระแท่นสี่เหลี่ยมอยู่ที่เหลี่ยมใด และให้

มีผู้ตอบปัญหาเรื่องชุมทรัพย์ ๑๖ แห่ง แต่ไม่มีใครทำได้เลย เรื่องราวในตอนนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสรุปความสั้นๆ ไว้ในวงเล็บว่า (เสนาบดีได้รับโอกาสเป็นคนแรก เสนาบดีไม่สามารถให้พระราชธิดายินดี กลับได้รับความอับอายขายหน้า. คนอื่นๆ ก็มีความเป็นเช่นเดียวกัน. ต่อไปก็ไม่มีใครสามารถยกสหัสสถานธนูได้. ไม่มีใครรู้จักหัวนอนแห่งบัลลังก์สี่เหลี่ยม. ไม่มีใครสามารถนำชุมทรัพย์สิบหกแห่งออกมาได้.) ตัวอย่างเนื้อความตอนที่ทรงตัดรายละเอียดออกไปอีกตอนหนึ่งคือ ตอนผู้สละไปเชิญพระมหาชนกที่บรรทมหลับอยู่ให้เป็นกษัตริย์ กล่าวบรรยายวิธีการปลุกให้ตื่นบรรทม จากนั้นพระมหาชนกได้แสดงปัญหาไขปัญหาทั้ง ๔ ประการของพระเจ้าโปลชนกได้หมด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสรุปความตอนนี้เหลือเพียงประโยคเดียวว่า "ต่อมาพระมหาสัตว์สามารถไขอูทธานปัญหาของพระโปลชนกราชทั้งสี่ข้อ."

๒. ทรงเพิ่มเติมเนื้อความ เช่น ความตอนที่นางเมฆลากล่าวอดิเรกคาถาสรรเสริญพระมหาชนกและแนะนำให้ตั้งโพธิยาลัยมหาวิทยาลัย พร้อมกับทรงอธิบายความหมายของคำว่า โพธิยาลัย และ มหาวิทยาลัย (หน้า ๙๖) และตอนพระมหาชนกทรงแนะวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วง ๙ วิธี (หน้า ๑๓๒) เป็นต้น

๓. ทรงเปลี่ยนตอนจบของเรื่อง ในพระมหาชนกชาดก หลังทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลถูกโค่นทำลาย พระมหาชนกทรงออกผนวช พระนางสีวลีทรงติดตามเพื่อทักทวนแลกราบธุลีให้เสด็จกลับไปครองราชย์ตามเดิม แต่พระมหาชนกไม่ยอมตาม ในที่สุดมีเหตุการณ์หลายอย่างเป็นอุทาหรณ์ให้พระนางสีวลีเข้าพระทัยว่าพระมหาชนกทรงสละแล้วทุกอย่าง พระนางจึงละความพยายามและขอผนวชตามด้วย ในพระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง 'ตีความ' พระมหาชนกชาดกเสียใหม่ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน นั่นคือทรงพระราชดำริว่า การที่พระมหาชนกจะเสด็จออกแสวงหาโมกขธรรม ยังไม่ถึงวาระเวลาอันสมควร เพราะยังทรงสร้างความเจริญให้แก่มิถิลายังไม่ครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนยังขาดความรู้ อันจะสร้างความเสื่อมทรามแก่บ้านเมือง พระมหาชนกจะบรรลุโมกขธรรมได้ง่ายกว่า หากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนเสียก่อน ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มเติมเรื่องพระมหาชนกพระราชทานวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วงที่ถูกหักโค่น ๙ วิธี และมีพระราชดำริในการสร้างโพธิยาลัย หรือปูทะเลียมหาวิทยาลัย การตีความใหม่เช่นนี้สะท้อนถึงพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อประเทศไทยและพสกนิกรของพระองค์ ตลอดระยะเวลาการครองสิริราชสมบัติจนถึงบัดนี้เป็นเวลา ๖๐ ปี พระองค์มิได้ทรงคำนึงถึงความสุขส่วนพระองค์เลย หากแต่ทรงเหนื่อยยากพระวรกายเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนชาวไทย ทรงจัดความ

ยากจนด้วยการพระราชทานอาชีพ ทรงจัดความแห้งแล้งของผืนดินด้วยความชุ่มฉ่ำ
ของสายฝนและแหล่งน้ำ ทรงจัดความโง่เขลาไม่เท่าทันด้วยการพระราชทานการศึกษา
ทรงจัดความด้อยพัฒนาด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญเพื่อให้เขา
สามารถพึ่งพาตนเองได้ พระเมตตาของพระองค์จึงบันดาลให้เกิดความสุขแบบยั่งยืน
แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ปวงชนชาวไทยจงรักภักดีและเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวไว้เหนือเกล้า ดังมีคำเรียกว่า “พระบิดา” “พ่อหลวง” และ “พ่อ” ซึ่ง
จะเห็นว่าตรงกับความหมายของชื่อของพระมหากษัตริย์ในชาติเรื่องนี้แน่นอน ดังนั้น อาจ
กล่าวได้ว่าที่มาของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ ไม่ได้มาจากชาดกในพระไตรปิฎก
เท่านั้น หากแต่มีที่มาจากพระราชดำริและพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชด้วย

๔. ทรงเปลี่ยนคำบาลีสันสกฤตให้เป็นคำไทยสามัญเพื่อให้ผู้อ่านทุกวัยทุกคน
สามารถเข้าใจได้โดยง่าย เช่น เมืองปัจจันตคาม ทรงใช้ว่า เมืองชายแดนแห่งหนึ่ง
(หน้า ๕) คำว่า อาวชนาการ ทรงใช้ว่า พิจารณา (ข้อความจากอรรถกถาว่า “ท้าว
ลักทเวราชทรงอาวชนาการก็ทรงทราบเหตุนั้น ทรงดำริว่า...” ในพระราชนิพนธ์ทรงใช้ว่า
“ท้าวลักทเวราชทรงพิจารณาเหตุการณ์แล้วทรงดำริว่า...” (หน้า ๒๐) นอกจากนี้ยัง
ทรงใช้คำสำนวนภาษาปากให้เหมาะแก่บทสนทนา เช่น ข้อความในอรรถกถาว่า “ขอเดชะ
พระอุปราชใครจะปลงพระชนม์พระองค์” ในพระราชนิพนธ์ทรงใช้ว่า “ขอเดชะ พระ
อุปราชเล่นไม่ซื่อกับพระองค์ พะย่ะค่ะ” (หน้า ๔)

๕. ทรงสร้างคำใหม่ทั้งคำไทยและคำภาษาอังกฤษ เช่น เครื่องยนต์รถเก็บ
เกี่ยว (= automatic fruit harvester) ชีววัฒนธรรม (= culturing the cell
in the container) Dexterambulation (= ทักษิณวัตร)

๖. ในตอนที่ทรงคัดคำภาษาบาลี พร้อมแปลความมาจากพระอรรถกถา ได้
ทรงพระอักษรเทวนาครี กำกับคำบาลีทุกคำ ทำให้อ่านสามารถเทียบเคียงภาษาได้ทั้ง
๔ ภาษา คือ ไทย บาลี สันสกฤต และอังกฤษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะสื่อมวลชน
ในงานนิทรรศการภาพเขียนเรื่องพระมหากษัตริย์ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร
พระราชวังดุสิต ในวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๙ ความตอนหนึ่งว่า

“หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยส่วนหลายส่วน ประกอบด้วยส่วน
ที่เป็นภาษาไทย ที่มาจากพระไตรปิฎก ซึ่งเอาตรงมาจากพระไตรปิฎก
ที่แปลเป็นภาษาไทย คำพูดหรือคำที่มีอยู่ในนั้นเอามาตรง ส่วนที่สอง
เอามาดัดแปลงเพื่อให้ตัวหนังสือบางอย่างหรือคำบางคำที่ไม่ตรงกับ

ความคิดในสมัยนี้ ก็ได้ดัดแปลงบ้าง ในที่สุดก็มีความคิดบางอย่างที่ อาจดูแปลกไปหน่อย บางส่วนเพราะจะต้องให้เข้าใจว่าเรื่องเป็นเรื่อง เก่าโบราณนับเวลาไม่ได้ ภาษาก็ต้องให้โบราณ หรืออาจเป็นปริศนาบ้าง ฉะนั้นถ้าใครรู้ภาษาอังกฤษบางที่จะต้องมาดูภาษาไทย เพื่อจะให้เข้าใจ ว่าภาษาอังกฤษเขาว่าอย่างไร คนที่รู้ภาษาไทยบางที่จะต้องไปดูภาษาอังกฤษจะได้รู้ว่าภาษาไทยเขาว่าอย่างไร จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ชอบ ศึกษาภาษา คือเป็นการขัดเกลาภาษาอังกฤษสำหรับผู้รู้ภาษาอังกฤษ เป็นการขัดเกลาภาษาไทยสำหรับผู้รู้ภาษาไทย นอกจากนี้ ก็ได้เขียน เป็นตัวอักษรโบราณ คืออักษรเทวนาครี ซึ่งเป็นสิ่งที่ลำบากมาก เพราะ ว่าผู้ที่รู้ภาษาไทยโบราณนี้ก็ยังมีน้อยคน ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความ ละเอียดในการจัดให้ถูกต้อง และเป็นที่น่าสนใจ"

จะเห็นได้ว่า พระมหากษัตริย์ท่านให้เห็นพระราชจริยวัตรและพระปณิธานใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระวิริยะอุตสาหะในการสร้างประโยชน์สุขแก่ ประชาชนและบ้านเมือง ในขณะเดียวกัน พระองค์มีพระประสงค์ที่จะแสดงธรรม เรื่องความเพียรและคำสอนเรื่องอื่นๆ แก่ประชาชนผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ จึงทรง "ประ" ซาตกรเรื่องนี้ให้เป็นหนังสือร่วมสมัยที่น่าอ่าน นอกจากทรงจัดเรื่องให้สั้น ขยายเรื่อง รวาทที่สำคัญ และปรับสำนวนภาษาให้อ่านเข้าใจง่ายแล้ว ยังมีพระราชดำริให้ออกแบบ รูปเล่มและจัดหน้าบทพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือสวยงามชวนอ่านแบบเทพนิยายของฝรั่ง มีทั้งเนื้อความเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และมีรูปประกอบไปตลอด" พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ศิลปิน ๑๐ คน ทำงานสนองพระราชดำริ มีจิตรกร ๘ คนวาดภาพประกอบพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ ราย ชื่อจิตรกรทั้ง ๘ คนเรียงตามลำดับภาพที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ คือ อ.ปัญญา วิจิน ธนสาร, อ.เนติกร ชินโย, อ.จินตนา เปี่ยมสิริ, อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์, ศ.ประหยัด พงษ์ดำ, อ.พิชัย นิรันดร์, อ.ธีระวัฒน์ คะนะมะ และ ศ.ปรีชา เกาทอง นอกจากนี้มี

" อ่างจาก "บทวิจารณ์พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์" โดยนายอานันท์ ปันยารชุน ณ สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ วันเสาร์ที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๐ และบทความ ๑๐ ตอนพร้อมรูป ลงวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๔ ของปณิธา สิริกุล เรียบเรียงและเพิ่มเติมจากบทโทรทัศน์รายการ "ในหลวงกับประชาชน" ชุด พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ช่อง ๓, ๕, ๗, ๙, ๑๑ และ ไอ ทีวี รวม ๑๖ ตอน ค้นจาก www.moomkafae.com

อนทิววรรณ จันทะฉะลิน เป็นประติมากรผู้ออกแบบปั้นเหรียญพระมหาชนก และ
อพิษณุ คุณนิมิตร เป็นผู้ออกแบบในการจัดทำหนังสือพระราชนิพนธ์เล่มนี้ พระราช
นิพนธ์เล่มนี้จึงเป็นหนังสือที่มีภาพประกอบสวยงามจำนวนมากจากศิลปินฝีมือเยี่ยม
ของประเทศไทย ทำให้เป็นหนังสือชวนอ่านและสร้างจินตนาการสูง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแผนที่ฝีมือพระหัตถ์ ๔ ภาพ ที่ทรง
เขียนด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์รุ่นเก่าส่วนพระองค์ เป็นภาพประกอบของหนังสือเล่มนี้
เป็นแผนที่ประกอบในตอนที่พระมหาชนกกำลังจะล่องเรือไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ ส่วน
บนของแผนที่ด้านซ้ายมือเขียนว่า Mami Mekhala Meteorological Service Mount
Sumeru Videha ตรงกลางเป็นรูปนางมณีเมขลาเหาะ ส่วนขวามือมีภาพดวง ซึ่ง
ทรงผูกตรงตามวันที่ และมีวันที่กำกับ เช่น Mekhala ๒๐ April เป็นต้น

แผนที่ภาพแรก Mani Mekhala ๒๐ April พยากรณ์สำหรับออกเดินทาง
จากเมืองจัมปาในวันที่ ๒๐ เมษายน ไปสุวรรณภูมิโดยสวัสดิภาพ

แผนที่ภาพที่สอง Mani Mekhala ๒๔ April พยากรณ์ว่าจะบรรลุจุดหมาย
อันเลิศอย่างไม่คาดฝัน แม้จะล่าช้าไปบ้าง และต้องฝ่าฟันอันตรายนานัปการ

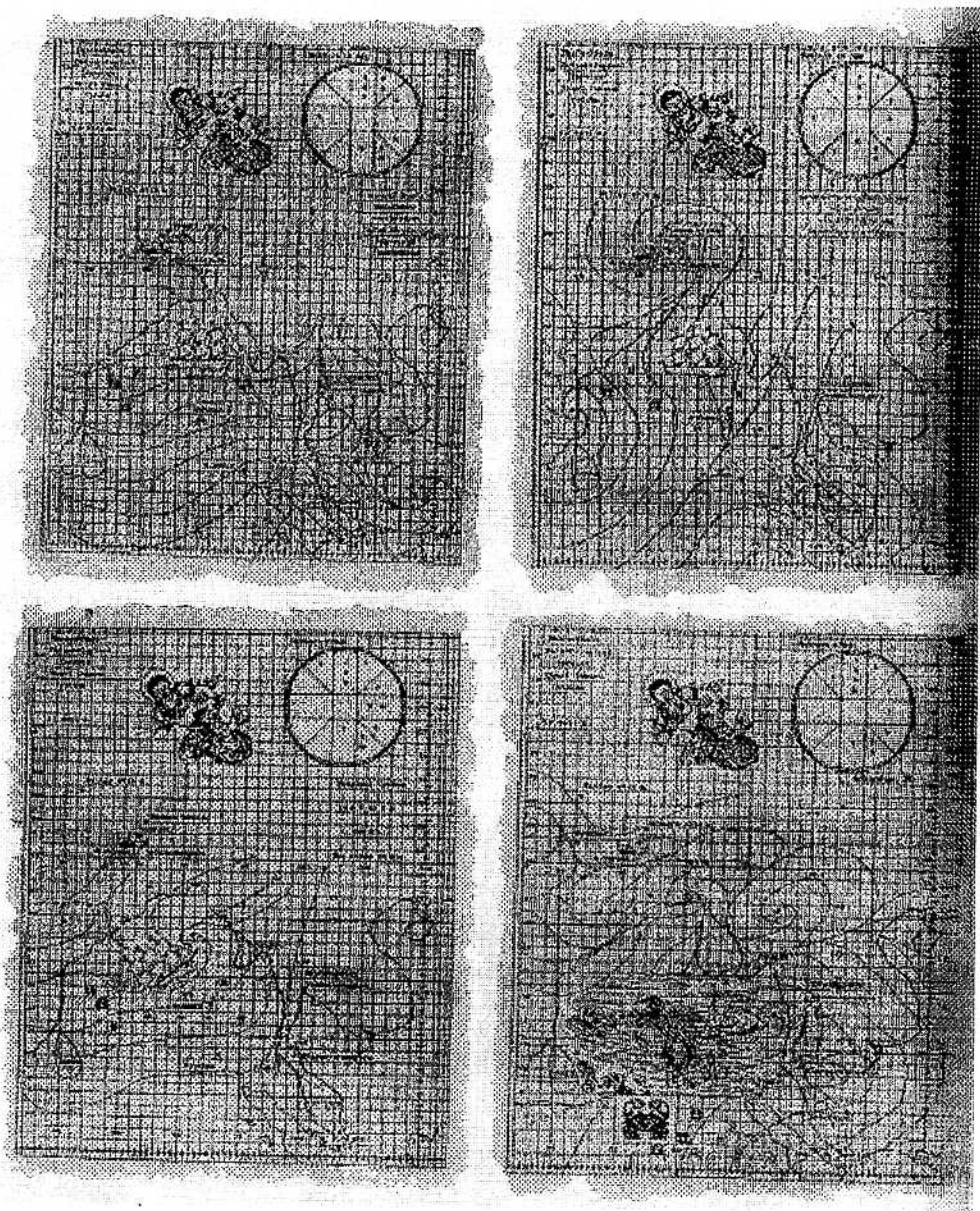
แผนที่ภาพที่สาม เขียนว่า Mani Mekhala ๒ May Tropica; Cyclone
(ในแผนที่เป็นภาพเรืออัปปาง)

แผนที่ภาพที่สี่ เขียนว่า Mani Mekhala ๔ May วันนั้นวันอุโบสถ (ใน
แผนที่เป็นภาพพระมหาชนกกำลังแหวกว่ายในมหาสมุทร)

มีคำอธิบายในส่วนท้ายหนังสือพระราชนิพนธ์ว่า “แผนที่ฝีมือพระหัตถ์ แสดง
สถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเมืองโบราณบางแห่งที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ นอกจาก
นั้นยังแสดงข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยาเกี่ยวกับทิศทางลม กับกำหนดวันเดินทะเลตลอด
จนจุดอัปปางของเรืออัปปาง ตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ที่ทรงคาดคะเนโดยอาศัย
ข้อมูลทางโหราศาสตร์”^๔

ดังนั้น แผนที่ฝีมือพระหัตถ์ทั้ง ๔ ภาพนี้ แสดงพระปรีชาสามารถของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวิชาคำนวณ โหราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ อุทกศาสตร์ อุตุนิยมวิทยา
 ฯลฯ พระองค์ทรงพยากรณ์สภาพอากาศ คลื่น ลม ในท้องทะเลซึ่งเป็นเส้นทางเดิน

^๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, พระมหาชนก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :
บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๐, หน้า ๑๕๓.

เรื่องจากเมืองกาลจำปาจะไปยังสุวรรณภูมิไว้ ๔ วัน คือ ภาพแผนที่ที่ ๑ แสดงว่า หากพระมหาชนกเดินทางในวันที่ ๒๐ เมษายน การเดินทางจะปลอดภัย ภาพแผนที่ ที่ ๒ แสดงว่าหากพระมหาชนกเดินทางในวันที่ ๒๔ เมษายน แม้จะมีอุปสรรคบ้าง แต่ก็ยังเดินทางถึงที่หมายโดยสวัสดิภาพ แต่แท้ที่จริงพระมหาชนกเดินทางในวันที่ ๒ พฤษภาคมซึ่งเป็นวันที่เกิดพายุใหญ่ จึงทำให้เรืออับปาง ตามภาพแผนที่ที่ ๓ และ เมื่อเวลาผ่านไปอีก ๗ วัน จะตรงกับวันพระอุโบสถทอดีตามที่ปรากฏในเรื่องว่าหลังจากว่ายน้ำอยู่ ๗ วันพระมหาชนกสังเกตว่าเป็นวันพระอุโบสถ จึงบ้วนพระโอษฐ์ด้วย น้ำทะเลแล้วสมทานอุโบสถศีล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณว่าวันอุโบสถศีลตรงกับวันที่ ๔ พฤษภาคม ดังในภาพแผนที่ที่ ๔ แผนที่ผีพระหัตถ์ทั้ง ๔ ภาพจึงแสดงถึงพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงประสานความรู้ วิชาคำนวณแบบโบราณคือโหราศาสตร์เข้ากับความรู้แบบวิทยาการสมัยใหม่คือเรื่องแผนที่ อุทกศาสตร์ อุตุนิยมวิทยา ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ และใช้คอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นเครื่องมือเทคโนโลยีขั้นสูงนำเสนอภาพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถในการคำนวณวันและ เดือนที่พระมหาชนกประสบเหตุเรืออับปางได้แม่นยำหรือไม่ มีเรื่องเล่าจากเหล่า คิลปินที่ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ทรงประกอบพิธีชัยมงคลอภิเษกเทรียญพระมหาชนกที่วัดบวรนิเวศ ซึ่งเป็นวันอุโบสถ ว่า ในทันทนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานภาพแผนที่ทางอากาศให้เหล่าคิลปินได้ชม พร้อมมีพระราชดำรัสว่าเป็นแผนที่แสดงพายุใหญ่ที่อ่าวมะตะมะเมื่อ ๗ วันที่ผ่านมา ดังนั้น การที่พระมหาชนกประสบเหตุเรืออับปางเพราะพายุใหญ่ก่อนวันอุโบสถ ๗ วัน จึงเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีวงจรความคงที่แน่นอนในระดับหนึ่ง

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงคำนวณระยะทางตามมาตรา โบราณของอินเดีย (โยชน์) เป็นมาตราเมตริก (เมตร) ที่ใช้กันเป็นสากลในปัจจุบันนี้ ด้วย พระองค์มีพระราชดำริให้คิลปินวาดแผนที่เมืองโบราณ โดยทรงคำนวณ ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองตามที่เป็นจริง ดังนั้น ภาพแผนที่เมืองโบราณก็ดี ภาพแผนที่ การเดินเรือก็ดี ตลอดจนการระบุวันและเดือนที่เรืออับปางที่แน่นอนก็ดี ทำให้เรื่องพระ มหาชนกมีความสมจริง ไม่ใช่เป็นเพียงชาดกปรัมปรา นับว่าเป็นกลวิธีที่ดึงดูดผู้อ่านร่วม สมัยเข้าไปใกล้ชิดกับเนื้อเรื่องอันแสดงพระปรีชาสามารถอย่างยิ่ง

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก เป็นหนังสือที่ดีพิมพ์เนื่องในโอกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เวลา ผ่านมาจนถึง ๖๐ ปีพระวิริยบารมีของพระองค์มิได้ลดน้อยลงเลย และได้แผ่ปก

คุ้มครองพสกนิกรของพระองค์ให้ร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา การดำเนินตามรอยพระยุคลบาทจึงเป็นสิริมงคลสูงสุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงอุปนิสัยของคนไทยที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และนับถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดังนั้น นอกจากจะมีพระราชประสงค์ในพสกนิกรซึมซับหลักธรรมจากหนังสือพระราชนิพนธ์เล่มนี้แล้ว พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญพระมหาชนกขึ้นคู่กับพระราชนิพนธ์ฉบับพิมพ์ครั้งแรก (ปกแข็ง) เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในยามท้อแท้ ศิลปินออกแบบให้เหรียญด้านหน้าเป็นรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระสวาท พระเสโทหลังลงมาที่พระนาสิก อันเป็นภาพที่ประชาชนคุ้นตาเป็นอย่างดี ส่วนด้านหลังของเหรียญเป็นภาพพระมหาชนกกำลังแหวกว่ายในมหาสมุทร มีนางเมขลาเหาะลอยอยู่เหนือพระมหาชนก กล่าวได้ว่า นับเป็นครั้งแรกที่มีการสร้างเหรียญคู่กับหนังสือ และอาจเป็นครั้งเดียวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชพิธีชัยมังคลาภิเษกเหรียญศักดิ์สิทธิ์นี้^๑

สรุปได้ว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีต้นเรื่องมาจากพระมหาชนกชาดกในพระไตรปิฎก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรักษาแบบแผนของเดิมในด้านเนื้อเรื่อง การเล่าเรื่อง ลำนวนภาษา และหลักธรรมคำสอน แต่ในขณะเดียวกัน พระองค์ทรง “ปรุง” ขึ้นใหม่ โดยทรงตัด เติม และดัดแปลงเนื้อหา และสำนวนภาษา ให้เหมาะสมแก่ผู้อ่านร่วมสมัย และทรงเพิ่มเติมข้อคิดคำสอนอื่นๆ อันสะท้อนให้เห็นพระราชจริยวัตรและพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์พระราชทานพระราชดำริในการออกแบบหนังสือให้งดงาม น่าอ่าน และมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นสิริมงคล ดังที่มีผู้กล่าวสรรเสริญไว้ว่า

“หนังสือเล่มนี้จึงถึงซึ่งความไพเราะทั้งในภาษา ความงดงามของภาพเขียนประกอบเรื่อง และในธรรมะที่เป็นแก่นของเรื่อง ซึ่งเทียบได้กับหนังสือศักดิ์สิทธิ์ในวัฒนธรรมชนชาติต่างๆ และหนังสือนี้ ก็จะเป็นหนังสือที่ศักดิ์สิทธิ์ของสังคมไทย ยิ่งไปกว่านั้น พระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์ยังแสดงให้เห็นว่าเป็นผลงานของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ”^๒

^๑ อ้างจาก “บทวิจารณ์พระราชนิพนธ์พระมหาชนก” โดยนายอานันท์ ปันยารชุน ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันเสาร์ที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๐ ค้นคว้าจาก www.anandp.in.th/

^๒ เรื่องเดียวกัน

คุณค่าในฐานะวรรณกรรมคำสอน

มหาชนกชาดกเป็นชาดกเรื่องหนึ่งในทศชาติชาดก ซึ่งเน้นเรื่องการทำเพ็ญวิริย
บารมีของพระโพธิสัตว์เป็นยอดเยี่ยมกว่าบารมีอื่นๆ อีก ๔ บารมี* ก่อนบังเกิดเป็น
เจ้าชายสิทธัตถะ ออกผนวช และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหา
ชนกสืบทอดหลักธรรมสำคัญเรื่องความเพียร และทรงเพิ่มเติมข้อคิดคำสอน
ประโยชน์ต่อผู้อ่านร่วมสมัยอีกหลายประการ ดังจะกล่าวถึงคำสอนที่ปรากฏ
พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ ดังนี้

๑. ความเพียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ว่า
“ความคิดหลักของชาดกนี้ ชี้ให้เห็นว่าความเพียรต้องมี และสำคัญ
ที่สุดว่าคนเราทำอะไรต้องมีความเพียรแม้จะไม่เห็นผั่งก็ต้องว่ายน้ำต่อไป
และมีคำตอบอยู่ว่าทำไมต้องว่ายน้ำ ไม่เห็นผั่งมีประโยชน์อย่างไร มี
ประโยชน์เพราะถ้าหากไม่เพียร ไม่ว่ายน้ำเจ็ดวันเจ็ดคืน ก็จะได้
พบเทวดา คนอื่นที่ไม่มีความเพียรที่จะว่ายน้ำก็จม เป็นอาหารของ
ปลาของเต่าไปหมดแล้ว ฉะนั้นความเพียรแม้จะไม่ทราบว่าจะถึงเมื่อไร
ไม่เห็นผั่งก็ต้องเพียรว่ายน้ำ สำหรับอื่นๆ ก็เป็นเช่นเดียวกัน ฉะนั้น
ศูนย์กลางของหนังสือเล่มนี้คือ ความเพียรโดยไม่นึกถึงว่าจะได้
ประโยชน์อะไร หรือได้ผลประโยชน์อะไร”

เหตุการณ์ที่แสดงแก่นเรื่องของพระมหาชนกอยู่ในตอนที่พระมหาชนกว่ายน้ำ
เจ็ดวันเจ็ดคืน นางเมฆลามาทพบและมีบทสนทนาโต้ตอบกันหลายคาถา ดังนี้

คาถาแรก นางเมฆลา “นี้ใคร เมื่อแลไม่เห็นผั่งก็อุตสาห์พยายามว่ายอยู่ท่ามกลาง

* บารมีทั้ง ๑๐ หรือทศบารมีธรรม (ธรรมที่บำเพ็ญเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า ๑๐ ประการ) ได้แก่
ทานบารมี (การให้) ศีลบารมี (การรักษาศีล) เนกขัมมบารมี (การบวช) ปัญญาบารมี (ความรู้) วิริย
บารมี (ความเพียร) ขันติบารมี (ความอดทน) สัจจบารมี (การรักษาสัตย์) อธิษฐานบารมี (ความตั้งใจ)
เมตตาบารมี (ความเมตตา) และอุเบกขาบารมี (การวางเฉย) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริ
วัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงอธิบายไว้ว่าพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการครบทุกพระ
ชาติ มีใช้บำเพ็ญบารมีแต่อย่างเดียวตลอดพระชาติหนึ่ง และในแต่ละพระชาติได้บำเพ็ญบารมีอย่างหนึ่ง
เป็นเยี่ยมยอดกว่าอีก ๔ บารมี อ้างถึงในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, **ทศบารมีใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท**, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๔-๑๖๐.

* พระราชดำรัส ในวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๔ ที่ศาลาตุลิตาลัย สวนจิตรลดา อ้างถึงในปัญญา สิริกุล,
เรื่องเดิม.

มหาสมุทร ท่านรู้อำนาจประโยชน์อะไร จึงพยายามว่ายอยู่อย่างนี้นักหนา" (หน้า ๖๘)

คาถาที่สอง พระมหาชนก "ดูก่อนเทวดา เราได้ตรองเห็นปฏิบัติแห่งโลก และ อาณิสร์แห่งความเพียร เพราะฉะนั้น ถึงจะมองไม่เห็นฝั่ง เราก็ต้องพยายามว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร" (หน้า ๖๙)

คาถาที่สาม นางเมขลา "ฝั่งมหาสมุทรลึกจนประมาณไม่ได้ ย่อมไม่ปรากฏแก่ ท่าน ความพยายามอย่างลูกผู้ชายของท่านก็เปล่าประโยชน์ท่านไม่ทันถึงฝั่งก็จจกตาย" (หน้า ๗๕)

คาถาที่สี่ พระมหาชนก "บุรุษเมื่อกระทำความเพียร แม้จะตายก็ชื่อว่า ไม่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติ เทวดา และบิดามารดา อนึ่ง บุรุษเมื่อทำกิจอย่างลูกผู้ชาย ย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง" (หน้า ๗๗)

คาถาที่ห้า นางเมขลา "การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความพยายาม การงานอันนั้นก็ไร้ผล มีความลำบากเกิดขึ้น การทำความพยายามในฐานะอันไม่สมควรใด จนความตายปรากฏขึ้น ความพยายามในฐานะอันไม่สมควรนั้น จะมีประโยชน์อะไร" (หน้า ๘๒)

คาถาที่หก พระมหาชนก "ดูก่อนเทวดา ผู้ใดรู้แจ้งว่าการทำงานที่ทำจะไม่ลุล่วงไป ได้จริงๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะพึงรู้ผลแห่งความเกียจคร้าน ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความ ประสงค์ของตนจึงประกอบการทำงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจักสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ดูก่อนเทวดา ท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆ จมใน มหาสมุทรหมด เราคนเดียวยังว่ายข้ามอยู่ และได้เห็นท่านมาสถิตอยู่ใกล้ๆ เรา เรา นั้นจักพยายามเต็มสติกำลัง จักทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร" (หน้า ๘๖)

คาถาที่เจ็ด นางเมขลา "ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลง ในห้วงมหรณพซึ่งประมาณมิได้ เห็นปานนี้ ด้วยกิจคือความเพียรของบุรุษ ท่านนั้น จงไปในสถานที่ ที่ใจท่านยินดีนั้นเถิด" (หน้า ๘๔)

ในแต่ละคาถา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกคาถาภาษาบาลี พร้อมคำ แปล และทรงเขียนตัวอักษรเทวนาครีกำกับไว้ด้วย

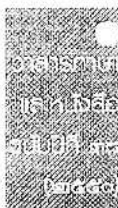
วิธีะ แปลว่า ความเพียร ความพยายาม ความกล้าที่จะลงมือกระทำ^{๙๐} ดัง

^{๙๐} พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร

: ม.ท.ท., ๒๕๕๔.

๕) นั้นความเพียรในที่นี้มิได้หมายถึงความมุ่งมั่นพยายามกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ลุถึงเท่านั้น หากแต่หมายถึงผู้กระทำแสดงความกล้าหาญด้วย คือความกล้าในการเผชิญกับความทุกข์ ปัญหา อุปสรรค ความท้อแท้ท้อถอยทั้งทางกายและทางใจ ความกล้าเผชิญกับสิ่งเหล่านี้อย่างมุ่งมั่นและมีมานะเท่านั้น จึงทำให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปสู่ผลสำเร็จได้ ดังพุทธภาษิตที่กล่าวว่า “คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร” (วิริเยน ทุกขมจเจติ) กระนั้นก็ตามเมื่อพูดถึงความเพียร บางคนอาจทำความเข้าใจเพราะรู้ว่า มีผลลัพธ์ที่ดีมีความสำเร็จรออยู่เบื้องหน้า ทำให้มีกำลังใจ มีแรงหนุนให้กระทำความเพียรนั้น ความเพียรแบบนี้ก็เป็นเรื่องน่ายกย่องแต่ไม่ถึงกับน่ายกย่องที่สุด เพราะมีอีกหลายกรณี เรามองไม่เห็นเส้นชัยหรือผลสำเร็จเลย ทำให้คนจำนวนมากท้อถอย หหมดกำลังใจในการทำความเพียร ทั้งนี้เพราะคิดถึงผลแห่งการกระทำมากกว่าคิดถึงการทำนั้นเอง พระมหากษัตริย์เป็นกรณีตัวอย่างที่ย้ำความสำคัญของการกระทำมากกว่าผลแห่งการกระทำ หรือที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถือว่าเป็นความเพียรที่บริสุทธิ์ จะเห็นได้ว่าบทสนทนาครั้งข้ายาวระหว่างนางเมขลาและพระมหากษัตริย์เป็นส่วนแสดงความมุ่งมั่นตั้งใจของพระมหากษัตริย์ในการบำเพ็ญเพียรโดยไม่คำนึงถึงผลแห่งความเพียร จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ ไม่สำคัญเท่ากับการได้แสดงความพยายามอย่างเต็มกำลัง ผู้ที่ไม่รอความหวัง ไม่ท้อแท้ท้อถอย สู้ให้สุดฝีมือ แสดงวิริยะเต็มกำลังความสามารถของตน ควรได้รับการยกย่องที่สุด และโดยวิสัยโลกผู้อยู่ในภวะนั้นย่อมผ่านพ้นอุปสรรคขวากหนามไปได้ หากเราพิจารณาจากพระราชจริยวัตรของพระเจ้าอยู่หัว จะเห็นได้ว่าพระองค์มีพระวิริยะในการต่อสู้กับปัญหาความยากจนเดือดร้อนนานัปการของประชาชนที่ดูเหมือนไม่มีวันหมดสิ้น พระองค์ทรงเป็นเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ที่แหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรอันแลไม่เห็นฝั่ง แต่พระองค์มิได้ทรงท้อถอยกับการบำบัตทุกข์ให้ประชาชนของพระองค์เลยแม้แต่น้อย

ชีวิตที่เร่ร่อนในโลกปัจจุบัน และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่สนองความต้องการของมนุษย์ด้วยวัตถุ “สำเร็จรูป” ทำให้คนส่วนใหญ่ขาดความเพียรพยายามในการฝ่าฟันอุปสรรคในชีวิต เด็กนักเรียนฆ่าตัวตายเพราะสอบตก นักศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตมาทำรายงานส่งครูเพราะได้คำตอบสำเร็จรูป แทนจะไปค้นคว้าจากตำราหนังสือหลายๆ เล่มในห้องสมุดมหาวิทยาลัยเปรียบเทียบกัน คนทำงานเปลี่ยนงานบ่อยเพราะทงานยากหรืองานลำบากไม่ได้ คนหวังรวยทางลัดด้วยการเล่นหวยเล่นหุ้นมากกว่าการอดออมที่ละเล็กละน้อย ฯลฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาจทรงเล็งเห็นว่าพสกนิกรของพระองค์ขาดความวิริยะพยายามในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน จึงทรงนำภาพเมขลาและพระมหากษัตริย์กำลังแหวกว่ายในมหาสมุทร

จากแผนที่ผีพระหัตถ์ภาพที่ ๔ พร้อมด้วยบทสนทนาตอนหนึ่งไป “ปรุง” เป็นบัตร ส.ค.ส. พ.ศ. ๒๕๕๒ เพื่อพระราชทานพรปีใหม่แก่พลสกนิกรชาวไทย พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงบทโต้ตอบระหว่างพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา ใหม่เล็กน้อย ดังนี้

ข้อความของนางมณีเมขลามีว่า “นี่ใคร เมื่อแลไม่เห็นผั่งก็อุตสาห์พยายามว่า อยู่ท่ามกลางมหาสมุทร ท่านรู้อำนาจประโยชน์อะไร จึงพยายามว่าอยู่อย่างนี้นักหนา”

ข้อความโต้ตอบของพระมหาชนกคือ “ถึงจะมองไม่เห็นผั่ง เราก็ต้องพยายาม ว่าอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร โภคะทั้งหลายมิได้สำเร็จด้วยเพียงคิดเท่านั้น” (เน้นโดยผู้ เขียน)

ข้อความทั้งสองมาจากพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ประโยคแรกเป็น ข้อความที่ทรงตัดตอนมาจากคำพูดของพระมหาชนกในตอนว่ายนน้ำอยู่ในมหาสมุทร ส่วน ประโยคหลังเป็นข้อความที่ทรงตัดตอนจากบทที่พระมหาชนกเปล่งอุทานกับพระองค์ เองหลังจากทรงเป็นพระราชาแห่งมิติลานครแล้ว ซึ่งมีความว่า

“สิ่งที่มีได้คิดไว้ จะมีก็ได้ สิ่งที่ได้คิดไว้ จะพินาศไปก็ได้ โภคะทั้งหลายของหญิง ก็ตาม ของชายก็ตาม มิได้สำเร็จด้วยเพียงคิดเท่านั้น” (หน้า ๑๑๓)

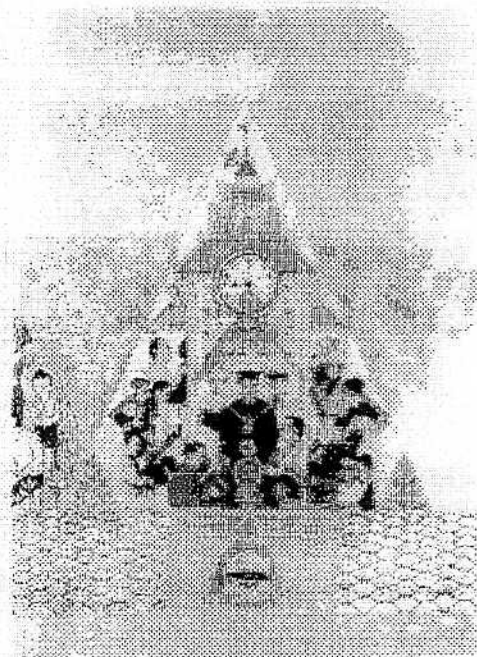
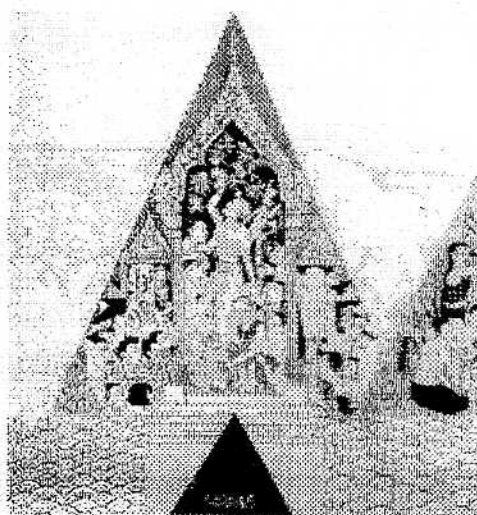
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกคำถาภาษบาลีพร้อมคำแปลภาษาไทย จากอรรถกถาชาดกซึ่งอธิบายขยายความให้เข้าใจยิ่งขึ้นว่า

“บรรดาบทเหล่านั้น...บพว่า อจินติตมปิ ความว่า แม้สิ่งที่สัตว์เหล่านั้นมิได้คิดไว้ก็ย่อมมิได้ บพว่า จินติตมปิ วินสฺสติ ความว่า ก็เรื่องที่ว่า เราจะครองราชย์ สมบัติโดยไม่ต้องรบเลยนี้ เรามีได้คิดไว้ เรื่องที่ว่าเราจักชนทรัพย์แต่สุวรรณภูมิมารบ แล้วครองราชสมบัตินี้ เราคิดไว้ แต่ทั้งสองเรื่องนั้น บัดนี้เรื่องที่เราคิดไว้ หายไปแล้ว เรื่องที่เรามิได้คิดเกิดขึ้นแล้ว บพว่า น หิ จินตมยา โภคา ความว่า ด้วยว่าโภคะ ของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าสำเร็จด้วยความคิดมิได้ เพราะมิได้สำเร็จด้วยความคิด ฉะนั้น ควรทำความเพียรที่เดียวเพราะสิ่งที่มีได้คิดไว้ ย่อมมิแก่ผู้มีมีความเพียร” (หน้า ๑๑๔)

การรวมประโยคจากเหตุการณ์ ๒ ตอนมาเป็นคำพูดในบัตรพระราชทานพรปีใหม่เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงเน้นแค่การ ทำความเพียรโดยไม่หวังผลสำเร็จตอบแทนเท่านั้น แต่ยังทรงย้ำให้ลงมือกระทำ มิใช่ เพียงแต่คิดอยู่ใจ บัตร ส.ค.ส. นี้จึงเป็นการพระราชทานความคิดแก่ประชาชนใน เรื่องการทำความเพียรอย่างถูกวิธี และทรงเตือนสติผู้ที่เพียงแต่คิดโดยไม่ลงมือ กระทำไว้ด้วย

พิมพ์โดย บริษัท ไทยพาณิชย์ จำกัด
กรุงเทพฯ

ภาพวาด
โดยศิลปิน
ไทย
สมัยใหม่

๒. **ความจริง** พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกแสดงเรื่องการแสวงหาความจริงและการยอมรับความจริง ดังในนิยามเป็นเด็ก พระมหาชนกไม่ทราบว่าเป็นบิดาของตน เมื่อถูกเด็กอื่นๆ ล้อว่าเป็นบุตรหญิงหม้ายอยู่เนืองๆ จึงไปถามพระมารดา พระมารดาหลอกว่าพระมหาชนกเป็นลูกพราหมณ์ พระมหาชนกเชื่อฟังพระมารดาที่ไม่ได้ตั้งใจสงสัย แต่เด็กอื่นๆ รู้ว่าไม่เป็นความจริง จึงยังคงตั้งข้อสงสัยอยู่อีก พระมหาชนกจึงต้องค้นหาความจริงให้ได้แม้จนซูทำร้ายพระมารดา แต่หลังจากรับรู้ความจริงจากปากพระมารดาว่าพระองค์เป็นโอรสกษัตริย์เมืองมิลิลา ซึ่งสิ้นพระชนม์ในการสู้รบป้องกันราชบัลลังก์ พระมหาชนกก็ได้ไกรธเด็กที่ล้อเลียนว่าพระองค์เป็นลูกหญิงหม้ายอีกเลย เพราะนั่นคือความจริงที่พระองค์ไม่อาจปฏิเสธได้ จึงกล่าวได้ว่าเรื่องพระมหาชนกแสดงถึงจรรยา

๓. **ปัญญาความรู้** พระราชนิพนธ์พระมหาชนกแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความรู้เป็นคุณสมบัติสำคัญของมนุษย์ แม้จะไม่ได้เติบโตในฐานะพระโอรสของพระมหากษัตริย์ เพราะพระบิดาถูกชิงราชสมบัติและสิ้นพระชนม์ในสนามรบ แต่พระมหาชนกทรงศึกษาไตรเพทและศิลปศาสตร์ทั้งปวงอันเป็นวิชาสำหรับกษัตริย์จนหมดสิ้นภายในพระชนม์ ๑๖ ปี พระมหาชนกทรงแสดงปัญญาความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๓.๑ ไขคำตอบอุทานปริศนา

พระมหาชนกได้แสดงปัญญาให้ประจักษ์แก่คนทั้งหลาย เมื่อเหล่าญาติและบุโรhitปล่อยผุสสรตไปเชิญเสด็จผู้ที่สามารถครองราชสมบัติแห่งเมืองมิลิลา ราชรถแล่นไปทำประทักษิณรอบแผ่นศิลาในอุทยานที่พระมหาชนกบรรทมอยู่ คนทั้งหลายจึงถวายอภิเษกพระมหาชนก ณ ที่นั้น จากนั้นพระมหาชนกแสดงปัญญาไขปริศนาของพระโปลชนก อดีตกษัตริย์แห่งมิลิลาได้ทั้ง ๔ ข้อ^{๑๑} คือ ผู้ที่สามารถทำให้พระจิตาสี

^{๑๑} ในอรรถกถาชาดกกล่าวไว้ว่า พระมหาชนกทรงแก้ปัญหทั้ง ๔ ข้อ ดังนี้ ข้อ ๑. ทำให้พระนางสีวลีพอพระทัยได้โดยไม่ยอมเสด็จไปเฝ้าพระนางที่ส่งราชบุรุษมาทูลเชิญเสด็จหลายครั้ง ในที่สุดเมื่อเสด็จไปตามความพอพระราชฤทัย พระนางสีวลีเสด็จมาถวายให้เกี้ยวพระกร ข้อ ๒. พระมหาชนกทรงทราบว่าเมืองทวนอนแห่งบัลลังก์สี่เหลี่ยมอยู่ด้านใด โดยทรงถอดเข็มทองคำประทานแก่พระหัตถ์พระนางสีวลีรับสั่งให้วางเข็มทองคำไว้ พระนางทรงนำเข็มทองคำไปวางไว้ที่บัลลังก์ ด้านที่ทรงวางเข็มทองคำถือเป็นเมืองทวนอน ข้อที่ ๓. พระมหาชนกยกยกลสัสนามธนูอย่างง่ายตายราวยกกตีดัดฝ้าย ข้อที่ ๔. พระมหาชนกตอบตำแหน่งขุมทรัพย์ทั้ง ๑๖ แห่ง ดังนี้

ขุมทรัพย์ที่ดวงอาทิตย์ขึ้น คือที่รับเสด็จพระปัจเจกพุทธเจ้า

ขุมทรัพย์ที่ดวงอาทิตย์ตก คือที่ส่งเสด็จพระปัจเจกพุทธเจ้า

วลีนีก็ได้ ผู้ที่สามารถยกสหัสสถามณซึ่งหนักถึงพันแรงคนยกได้ ผู้ที่สามารถบอก
 คำนวณของบัลลังก์สี่เหลี่ยมได้ และผู้ที่สามารถนำชุมทรัพย์ ๑๖ แห่งมาได้ (ชุมทรัพย์
 ที่ดวงอาทิตย์ขึ้น ชุมทรัพย์ที่ดวงอาทิตย์ตก ชุมทรัพย์ภายใน ชุมทรัพย์ภายนอก ชุมทรัพย์
 ไม่ใช่ภายในไม่ใช่ภายนอก ชุมทรัพย์ขาขึ้น ชุมทรัพย์ขาลง ชุมทรัพย์ที่ไม่รังใหญ่ทั้งสี่
 ชุมทรัพย์ในที่โยชน์หนึ่งโดยรอบ ชุมทรัพย์ใหญ่ที่ปลายงาทั้งสอง ชุมทรัพย์ที่ปลายขน
 หง ชุมทรัพย์ที่น้ำ ชุมทรัพย์ที่ยอดไม้)^{๑๒} เมื่อพระมหาชนกไขปัญหาของพระโปล

ชุมทรัพย์ภายใน คือที่ด้านในพระทวารใหญ่
 ชุมทรัพย์ภายนอก คือที่นอกพระทวารใหญ่
 ชุมทรัพย์ไม่ใช่ภายในและภายนอก คือที่ได้พระทวารใหญ่
 ชุมทรัพย์ขาขึ้น คือที่เสด็จขึ้นเกยที่ประทับหลังช้าง
 ชุมทรัพย์ขาลง คือที่เสด็จลงจากเกยที่ประทับหลังช้าง
 ชุมทรัพย์ใต้ต้นรังทั้ง ๔ คือ ที่ขาทั้ง ๔ ของแท่นพระบรมมซึ่งทำจากไม้รัง
 ชุมทรัพย์ในที่โยชน์หนึ่งโดยรอบ คือที่รอบพระที่ไสยาสน์ โดยวิธีนับชั่วแอกรประมาณโยชน์

หนึ่งโดยรอบ

ชุมทรัพย์ที่ปลายงาทั้งสอง คือสถานที่อยู่ของช้างมงคลหัตถิเฉพาะตรงปลายงาทั้งสองข้าง
 ชุมทรัพย์ที่ปลายหาง คือสถานที่อยู่ของช้างมงคลหัตถิเฉพาะตรงปลายหาง
 ชุมทรัพย์ที่น้ำ คือในสระมงคลโปกขรณี
 ชุมทรัพย์ที่ปลายไม้ คือที่เงาไม้รังเมื่อพระอาทิตย์ส่องต้นรังในพระอุทยานยามเที่ยง

* ชุมทรัพย์ ๑๖ แห่งนี้ มีกล่าวไว้เหมือนกันบางส่วนและต่างกันบางส่วนในชาดกเรื่อง กุศชาดก ใน
 พิมพ์มหาลสุ ของฝ่ายมหายาน ซึ่งเขียนขึ้นในราว ๒๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ผู้ที่จะได้ราชสมบัติของพระ
 ราชจะต้องตอบปริศนาชุมทรัพย์ทั้ง ๑๖ แห่งได้ พระเจ้ากฤษณ์ผู้ปล้ำชนะทรงตอบได้ดังนี้

ชุมทรัพย์ภายใน	อยู่ที่ด้านในประตู
ชุมทรัพย์ภายนอก	อยู่ที่ด้านนอกประตู
ชุมทรัพย์ไม่ใช่ภายในไม่ใช่ภายนอก	อยู่ที่ธรณีประตู
ชุมทรัพย์ใต้ท้องพระโรงทั้ง ๔	อยู่ใต้แท่นบรมมของพระราชา
ชุมทรัพย์ในน้ำ	อยู่ในสระบัวในสวนหลวง
ชุมทรัพย์ในมหาสมุทร	อยู่ในสระสงวนน้ำของพระราชา
ชุมทรัพย์ที่ผูกไว้	อยู่ที่เก็บราชพาหนะของพระราชา
ชุมทรัพย์ที่ปล่อยไว้	อยู่ที่ปล่อยราชพาหนะของพระราชา
ชุมทรัพย์ที่ยอดไม้	อยู่ที่ปลายงาของตนไม้ที่หน้าห้องพระราชาที่ตกที่พื้น
ชุมทรัพย์ที่ยอดเขา	อยู่ที่แผ่นหินวางน้ำมันหอมสำหรับสระผม
ชุมทรัพย์ที่พระอาทิตย์ขึ้น	อยู่ที่สถานที่ประสูติของพระราชา
ชุมทรัพย์ที่พระอาทิตย์ตก	อยู่ที่สถานที่สิ้นพระชนม์ของพระราชา
ชุมทรัพย์ที่เทพอยู่อย่างมีสุข	อยู่ที่ห้องเลี้ยงอาหารราชโอรส ๕๐๐ องค์

ชนกได้ครบทุกข้อ ไม่เพียงข้อใดข้อหนึ่งตามที่พระโปลชนกทรงกำหนดไว้ เหล่ามหาชนพากันร้องว่า “โอ อัศจรรย์ พระราชาองค์นี้เป็นบัณฑิตจริง ๆ” (หน้า ๑๐๘) พระมหาชนกจึงได้เป็นพระราชาเพราะมีพระปัญญามาก

๓.๒ พินฟูตันมะม่วง

พระมหาชนกแสดงปัญญาอีกครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์เสด็จประพาสอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วง ๒ ต้น ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล พระองค์เสวยผลมะม่วงซึ่งมีรสหวานฉ่ำใจ และตั้งพระทัยจะเสวยอีกมากเมื่อเสด็จกลับออกมา แต่เมื่อเสด็จกลับออกมาจากพระอุทยาน ปรากฏว่าต้นมะม่วงที่มีผลถูกมหาชนพากันเก็บผลและโค่นต้นลงเสียแล้ว พระองค์ทรงโหม่นสั่นในสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกันมะม่วง ๒ ต้นนี้เป็นอุทาหรณ์เตือนพระองค์ให้เลือกทางเดินของชีวิต ดังที่ทรงพระดำริว่า “ต้นนี้มีวรรณะสดเขียวตั้งอยู่แล้ว เพราะไม่มีผล แต่ต้นนี้ถูกหักโค่นลงเพราะมีผล แม้ราชสมบัตินี้ก็เช่นกับต้นไม่มีผล บรรพชาเช่นกับต้นไม้หาผลมิได้ ภัยย่อมมีแก่ผู้มี ความกังวล ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีความกังวล ก็เราจักไม่เป็นเหมือนต้นไม้มีผล จักเป็นเหมือนต้นไม้หาผลมิได้” (หน้า ๑๒๔)

ในมหาชนกชาดก พระมหาชนกออกบวชเป็นพระฤๅษี เพราะทรงตระหนักว่าราชสมบัติเป็นโลกีย์สุขที่ในที่สุดก็จะทำลายผู้ครอบครองสมบัตินั้น ในขณะที่การบรรพชาเป็นการหลุดพ้นจากการครอบครองและกิเลสตัณหา

ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พระมหาชนกตัดสินใจพระทัยออกผนวชทันทีไม่ได้ เพราะพระองค์ทรงตระหนักดีว่า ประชาชนของพระองค์ยังลุ่มหลงอยู่ในวิชชา พระองค์จึงย้อนนึกไปถึงถ้อยคำของนางมณีเมขลาที่กล่าวไว้ในตอนอุ้มพระองค์เหาะพามายังเมืองมิลิตา พระองค์ทรงจดจำไม่ได้ทุกถ้อยคำ แต่ทรงทราบว่านางเมขลาชี้ว่าพระองค์จะเข้ายังมรรคาแห่งความสุขไม่ได้ หากไม่ได้กล่าวธรรมให้สาธุชนสดับ และแนะนำให้พระองค์ตั้งสถาบันการศึกษาชื่อว่าปุทะเลยมหาวิชชาลัย

แต่ก่อนตั้งสถาบันการศึกษา พระมหาชนกทรงแสดงปัญญาในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเสียก่อน นั่นคือพินฟูตันมะม่วงที่ถูกทิ้งถอนหักโค่น พระองค์พระราชทานวิธีพินฟูตันมะม่วง ๙ วิธี คือ ๑. เพาะเมล็ด ๒. ถนอมรากที่เหลืออยู่ให้งอกใหม่ ๓. ปักชำกิ่ง ๔. เสียบยอด ๕. ต่อดา ๖. ทาบกิ่ง ๗. ตอนกิ่งให้ออกราก ๘. รมคว้นตันที่ไม่มีลูก ๙. ทำ “ชีวานุสงเคราะห์” คือเพาะเซลล์ วิธีพินฟูมะม่วงที่กล่าวมานี้มิได้มีปรากฏในอรรถกถาชาดก เป็นส่วนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องนี้แสดงปัญญาบารมีของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชไปพร้อมกันด้วย น่าสังเกตว่าจำนวน ๔ วิธี จะเป็นสัญลักษณ์แทนรัชกาลของพระองค์ ส่วนวิธีต่างๆ ทั้ง ๔ วิธี เป็นวิธีการทางเกษตรทั้งที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมและเป็นภูมิปัญญาแผนใหม่ แสดงว่าพระองค์ทรงเห็นคุณประโยชน์ของความรู้ทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ ให้นำมาเลือกใช้ตามที่เหมาะสมหรือกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเป็นทั้งนักอนุรักษ์และนักพัฒนาไปพร้อมกัน

น่าสนใจว่าภาพประกอบภาพสุดท้ายของหนังสือพระราชนิพนธ์เล่มนี้ ซึ่งวาดโดยอาจารย์ปรีชา เกาทอง ได้นำคำว่า *อนุรักษ์* และ *พัฒนา* มาวางไว้คู่กัน ภาพประกอบภาพนี้เป็นรูปสามเหลี่ยม ๓ รูป สามเหลี่ยมรูปแรกมีคำว่า *วิชา* สามเหลี่ยมรูปที่สอง มีตราพระราชลัญจกรในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ เห็นคำว่า *"มิถิลาไม่สิ้นคนดี"* ที่ฐานของรูปสามเหลี่ยมมีคำว่า *อนุรักษ์* และ *พัฒนา* ขนาบข้างคำว่า *วิริยะ* แสดงความหมายว่า ความเพียรพยายามในการประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวล้วนดำเนินไปโดยทรงพยายามรักษาแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาให้สมดุลเสมอ สามเหลี่ยมรูปที่สามเป็นภาพ *คุณธรรม* และมีคำว่า *อนุรักษ์* และ *พัฒนา* บนตาข่าย เป็นการย้ำว่าคำสองคำนี้ต้องถ่วงดุลกันอยู่ตลอดเวลา

ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง จิตรกรผู้วาดรูปนี้ได้เล่าให้ฟังถึงเบื้องหลังการทำงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่านอกจากศิลปินจะวาดรูปโดยตีความจากเนื้อหาในพระมหาชานกฉบับพระราชนิพนธ์แล้ว ยังมีบุญได้เข้าเฝ้าฯ เพื่อฟังกระแสพระราชดำรัส พระราชดำริ และพระราชวินิจฉัยของพระองค์ด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่ต้องประกอบด้วย การอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนา และหลังจากศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง ได้อัญเชิญตราพระราชลัญจกรไปใส่ในรูปภาพรูปนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งว่าพระองค์มิได้มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคิดว่าพระองค์คือพระมหาชานก หากแต่มีพระราชประสงค์จะให้ประชาชนทุกคนเป็นดังพระมหาชานก พระราชกระแสที่ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทองอัญเชิญมาเล่าให้ฟังนี้นับว่าสำคัญอย่างยิ่ง เพราะแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อมั่นในประชาชนของพระองค์ว่า หากได้รับการชี้แนะในทางที่ถูกที่ควรก็จะสามารถนำพาประเทศไปสู่ความเจริญได้ ดังที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า *"มิถิลาไม่สิ้นคนดี"*

นอกจากนี้ความรู้ที่พระมหาชานกนำเสนอเป็นความรู้เพื่อนำไปใช้ในการรักษา พันธุ์ แก๊ส รวมทั้งขยายพันธุ์ที่ดีให้มากขึ้น ไม่ใช่ความรู้เพื่อสร้างหรือทำลายเท่านั้น ในพระราชนิพนธ์กล่าวว่าพระมหาชานกมีบัณฑิตซึ่งเป็นลูกศิษย์ของอุทิจจพราหมณ์มหาศาล

๒ คน คือ จารุเตโศพรหมณ์และคเชนทริภักตบัณฑิต คนแรกชำนาญการปลูก คนหลังชำนาญการถอน แสดงให้เห็นว่าบัณฑิตผู้มีความรู้ทั้งสองใช้ความรู้ที่ไม่ยังให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะยังไม่สามารถใช้ความรู้เพื่อทำนุบำรุง สร้างใหม่ และขยายพันธุ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คเชนทริภักตเป็นผู้นำ “ยันตรกลเก็บเกี่ยว” มาใช้เก็บมะม่วงเพื่อถวายให้พระอุปราชคือ ทิฆมาวราชกุมาร อันทำให้ต้นมะม่วงโค่นลงด้วยความเขลา เนื้อความตอนนี้อาจตีความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีประสงค์จะแสดงให้เห็นการใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีผิดวิธี ผิดวัตถุประสงค์ แทนที่เทคโนโลยีนั้นจะเป็นสิ่งช่วยให้การงานสัมฤทธิ์ผล กลับเป็นสิ่งที่ช่วยทำลาย ดังนั้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ดี แต่ขณะเดียวกันผู้ใช้เทคโนโลยีต้องใช้อย่างเป็น ใช้อย่างถูกด้วย ในขณะเดียวกัน ผู้บริโภคที่บริโภคอย่างโลภโมโหสัน อย่างฟุ่มเฟือย ขูดรากถอนโคนจนไม่สามารถบริโภคได้อีกก็เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขเช่นกัน สังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาตกอยู่ในสภาวะคล้ายกับเหตุการณ์ในเรื่องพระมหาชนก เราใช้ทรัพยากรอย่างล้นเหลือ จนเป็นการทำลายธรรมชาติ และในที่สุดก็เป็นการทำลายตนเอง ฝนแล้ง น้ำท่วม น้ำป่า ล้วนเป็นผลจากการรุกรานธรรมชาติเพื่อบริโภคอย่างไม่รู้เพียงพอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระประสงค์จะสอนให้พวกเรารู้จักการบริโภคแบบพอเพียง อันเป็นการบริโภคแบบยั่งยืน ทำให้มีผลผลิตไปถึงคนรุ่นลูกรุ่นหลาน คนไทย และสังคมไทย ควรเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตอย่างถูกต้องจากพระราชนิพนธ์เรื่องนี้

๓.๓ ตั้งสถาบันการศึกษา

หลังจากพระมหาชนกแสดงให้เห็นนางเมขลาเห็นว่าพระองค์มุ่งมั่นกระทำความเพียรโดยไม่ท้อถอย ไม่เกรงกลัวสิ่งใดแม้แต่ความตาย นางเมขลาเรียกพระมหาชนกอย่างยกย่องว่าเป็น “บัณฑิต” คือผู้รู้ ผู้มีปัญญา และกล่าวแก่พระมหาชนกว่า

“ข้าแต่บัณฑิต วาจาอันมีปาฏิหาริย์มีบังควรหายไปในอากาศ ท่านต้องให้สาธุชนได้รับพรแห่งโพธิญาณจากโอษฐ์ของท่าน ถึงกาลอันสมควร ท่านจงตั้งสถาบันการศึกษาให้ชื่อว่า โพธิยาลัยมหาวิทยาลัย ในกาลนั้นท่านจึงจะสำเร็จกิจที่แท้” (หน้า ๙๖)

ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก มีคำอธิบายว่า คำว่า โพธิยาลัย หมายความว่าที่อาศัยแห่งแสงสว่าง คำว่า มหาวิทยาลัย หมายความว่า ที่อาศัยแห่งความรู้อันยิ่งใหญ่ เนื้อความตอนนี้อาจตีความได้ว่า เพราะมหาชนกขาดกเนนเรื่องการบำเพ็ญวิริยบารมี และจากนั้นพระมหาชนกตัดสินใจสละพระทัยออกบวช ซึ่งเป็นเนกขัมมบารมี แต่พระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์มีพระประสงค์จะแสดงว่าพระมหาชนกไม่อาจ

ออกบวชได้ เพราะทรงปรารถนาจะสั่งสอนความรู้แก่พสกนิกรให้พ้นจากอวิชชาเสียก่อน

เหตุการณ์ต่อมา หลังพระมหากษัตริย์ทรงแนะวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วงแล้ว พระองค์มีพระดำริเรื่องการตั้งมหาวิทยาลัย จึงทรงปรึกษากับพราหมณ์มหาศาลว่า พระองค์จะตั้งชื่อสถาบันการศึกษานี้ว่า *ปุทะเลยมหาวิทยาลัย* ได้หรือไม่ เพราะในขณะนั้นพระองค์ว่ยน้อยอยู่ในมหาสมุทร บางครั้งพระองค์รู้สึกว่พระองค์ได้เหยียบอยู่บนหลัง *ปุทะเล*

ในเหตุการณ์ตอนนี้ มีข้อความที่น่าสนใจ ๒ ข้อความ คือ

๑. จากที่พระมหากษัตริย์ว่าพระองค์เหยียบบน *ปุทะเลย์* กษัตริย์พราหมณ์มหาศาลกราบทูลว่า “*ที่จริงแท้คือพระบุญญาธิการ*” (หน้า ๑๓๖) คำตอบของพราหมณ์มหาศาลเป็นการตีความ “*ปุทะเล*” ที่หนุนช่วยให้พระมหากษัตริย์ว่ยน้อยได้ นั่นว่าเป็นบุคลาธิษฐานแสดงบุญญาธิการของพระองค์ การใช้บุคลาธิษฐานเป็นขนบทางวรรณศิลป์ของวรรณคดีพุทธศาสนา บุญญาธิการ คือบุญบารมีที่สั่งสมมา ในที่นี้ตีความได้ว่าคือความเพียรอย่างบริสุทธิ์ คือปัญญาที่แหลมคม และคือกำลังกายอันแข็งแรง จึงหนุนนำให้พระมหากษัตริย์ว่ยน้อยได้เป็นระยะเวลายาวนาน

๒. พราหมณ์มหาศาลกราบทูลว่า นางเมขลาอาจจะแนะนำให้พระองค์ทรงตั้งสถาบันการศึกษาชื่อ โพธิยาลัย “อันเป็นนามของสถาบันฤๅษีที่วัดพระเชตุพน ในเทวมหานคร เมืองสุวรรณภูมิ แต่หากจะเรียกว่า *ปุทะเลยมหาวิทยาลัย* ก็น่าจะเหมาะสมเหมือนกัน” (หน้า ๑๔๐) ข้อความดังกล่าวข้างต้น ตีความได้ว่าคือวัดโพธิ์ หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั่นเอง วัดโพธิ์ได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยปวงชนแห่งแรก เพราะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำสรรพวิชาความรู้ต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าเอาไว้ ทั้ง สุภาษิต หลักธรรมคำสอน ตำราการประพันธ์ ตำรายา ตำราหมอนวด ฯลฯ แล้วนำมาจารึก เขียน ปั้น วาด ไว้ในบริเวณวัดเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่มหาชนทั้งปวงนับเป็นการปฏิวัติการถ่ายทอดความรู้ครั้งสำคัญ เพราะแต่เดิมวิชาความรู้เหล่านี้เป็นของสงวนรักษาไว้เพื่อถ่ายทอดเฉพาะแก่คนในครอบครัวหรือลูกศิษย์เท่านั้น แต่การที่พระมหากษัตริย์มีพระประสงค์จะตั้งชื่อสถาบันการศึกษาของพระองค์ว่า *ปุทะเลยมหาวิทยาลัย* แสดงให้เห็นว่ามีพระประสงค์ให้สถาบันการศึกษาของพระองค์ต่างไปจากสถาบันวัดโพธิ์ นั่นคือ ทรงปรารถนาตั้งสถาบันการศึกษาอันเกิดจากบุญบารมีของพระองค์ เพื่อนำพระปัญญาความรอบรู้ของพระองค์มาถ่ายทอดแก่ปวงชนโดยตรง ที่สำคัญพระองค์ทรงปรารถนาจะสั่งสอนทั้ง “ความรู้” และ “ความสำนึก” ความรู้เป็นเพียงข้อมูล แต่ปัญญาเกิดจากความรู้ที่สั่งสมตกตะกอน แล้วกลั่นออกมาเป็นความหยั่งรู้ ความรู้แจ้ง และความสำนึกรู้ ดัง

กรณีต้นมะม่วง ทรงเล็งเห็นว่าคนทั้งหลายเป็นพวกที่มีความรู้ก็มี ที่ไม่มีความรู้ก็มาก แต่ที่ที่มีความรู้แล้วยังขาดความสำนึก ไม่รู้กระทั่งว่าสิ่งใดดีสำหรับตน เป็นพวกที่หน้าท้วงโยอย่างยิ่ง ดังจะพิจารณาได้จากพระดำรัสของพระมหากษัตริย์ต่อไปนี้

“เราแน่ใจว่าถึงกาลที่จะต้องตั้งสถาบันแล้ว เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องตั้งมานานแล้ว เหตุการณ์ในวันนี้แสดงความจำเป็น นับแต่อุปราช จนถึงคนรักษาช้างคนรักษาม้า และนับแต่คนรักษาม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอมาตย์ ล้วนจารึกในโมหภูมิทั้งนั้น พวกนี้ขาดทั้งความรู้วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไป คือความสำนึกธรรมดา พวกนี้ไม่รู้ แม้แต่ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผลมะม่วง แต่ก็ทำลายต้นมะม่วง” (หน้า ๑๔๐)

พระราชนิพนธ์จบลงตรงที่จะมีการสร้าง ปุทธะเลียมหาวิชชาลัย อย่างแน่นอน ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่า พระมหากษัตริย์ได้มีที่มาจากมหากษัตริย์ในนิบาตชาดกเท่านั้น หากแต่มาจากพระราชจริยวัตรและพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการปกครองแผ่นดินและอาณาประชาราษฎร์ด้วย เมื่อพิจารณาคุณค่าของพระมหากษัตริย์กับพระราชนิพนธ์ในด้านการให้ปัญญาและความรู้ จึงเห็นได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในพระราชจริยวัตรและพระราชปณิธานของพระองค์โดยแท้ พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าความรู้แขนงต่างๆ ทรงทดลองกระทำเป็นแบบอย่าง แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เผยแพร่ความรู้นั้นแก่ประชาชนทั่วไป ดังเราจะเห็นจากสิ่งประดิษฐ์คิดค้นของพระองค์ท่านจำนวนมากมาย ได้แก่ กังหันน้ำชัยพัฒนา ฝนหลวง การปลูกหญ้าแฝก ฝายแม้ว รวมทั้งโครงการต่างๆ ทั้งทางด้านเกษตร ประมง ป่าไม้ ชลประทาน ฯลฯ ในพระราชวังจิตรลดารโหฐาน และโครงการพระราชดำริจำนวนหลายพันโครงการกระจายอยู่ตามท้องถิ่นชนบทต่างๆ ทั่วประเทศไทย ล้วนเป็นแหล่งของการศึกษาเรียนรู้ที่นักศึกษา นักวิชาการ ทั้งไทยและต่างประเทศต่างไปศึกษาเรียนงานอยู่เป็นประจำ จนกล่าวได้ว่าโครงการต่างๆ ของพระองค์ท่านทั่วแผ่นดินไทย คือ ปุทธะเลียมหาวิชชาลัย ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่มหาชนทั้งปวงอย่างไม่มีวันสิ้นสุด นอกจากความรู้อันเป็นวิชาการแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงนำเสนอปรัชญาความคิดของการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นการสร้าง “ความสำนึก” กำกับไปกับ “ความรู้” ด้วย คำที่พระองค์มีพระราชดำรัสแก่ปวงชน ได้แก่ การเกษตรแบบยั่งยืน ทฤษฎีใหม่ และ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง^๓ ล้วนมีปรัชญาของความพอดี พอใช้ และพึ่งพาตนเอง เป็นการใช้ชีวิตอย่างมีปัญญา คือรู้เท่าทันตนเอง รู้เท่าทันโลก

^๓ อ่านเพิ่มเติมได้จาก สุเมธ ตันติเวชกุล, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๓.

๔. พลังความสามารถของมนุษย์

คำสอนที่ได้จากพระราชนิพนธ์พระมหาชนกอีกเรื่องหนึ่งคือ ความเชื่อมั่นในพลังความสามารถของมนุษย์ แม้ว่าพระมหาชนกจะดำเนินตามชนบทของวรรณคดีที่มีเทวดาคุ้มครองคนดีหรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้บังเกิดสิ่งมหัศจรรย์ อย่างเช่น ท้าวสักกเทวราชเสด็จมาช่วยพระอัศรมเหสีของพระเจ้าอริกฐชนกราช เพราะอาณูภาพของพระมหาสัตว์ที่บังเกิดในพระครรภ์ของพระนาง หรือนางเมขลาเหาะมาช่วยพระมหาชนกที่แหวกว่ายในมหาสมุทร เป็นต้น ในกรณีของนางเมขลา ก็น่าสนใจมากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสียดสีนางเมขลาด้วยพระอารมณฺ์ขัน แต่แฝงข้อคิดถึงการไม่เชื่อถือในบทบาทของเทวดานัก ดังที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ว่า “นางเมขลาไม่ได้ตรวจตรามหาสมุทรนานถึง ๗ วัน เพราะ “เล่ากันว่า นางเสวยทิพย์สมบัติเพลินก็พลอสติไม่ได้ตรวจตรา บางอาจารย์กล่าวว่านางไปเทพสมาคมเสีย” (หน้า ๖๖) การที่ทรงใช้คำพูดว่า “เล่ากันว่า” และ “บางอาจารย์กล่าวว่า” มีความหมายทำนองว่ามีคนนั้นท่านเอง แสดงให้เห็นว่านางเมขลาหมกมุ่นกับการปฏิบัติหน้าที่เพราะเป็นผู้นิยมการสมาคมและนิยมเสวยสุขในความมั่งคั่งของตน นอกจากนี้ นางเมขลาเป็นนางฟ้าผู้ดูแลท้องสมุทร และทำหน้าที่ช่วยเหลือคนดีผู้ที่ยังไม่สมควรตายในมหาสมุทรนั้น แต่เมื่อนางจะช่วยชีวิตพระมหาชนก นางไม่ได้คิดว่าพระมหาชนกเป็นบุคคลที่ต้องช่วย กลับคิดว่าต้องช่วยเพราะหากปล่อยให้ตาย นางจะไม่ได้เข้าเทพสมาคม แสดงว่านางเมขลาคิดถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง มิได้คิดถึงประโยชน์แห่งการช่วยเหลือคนอื่น หรือแม้แต่การกระทำตามหน้าที่ของตน ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงล้อเลียนนางเมขลาอีกนิตหนึ่งว่า “คิดฉะนี้แล้ว ตกแต่งสระสระ สถิตอยู่ในอากาศไม่ไกลพระมหาชนก” (หน้า ๖๖) นางเมขลาผู้ห่วงแต่ตนเอง จึงต้องแต่งตัวให้สวยงามก่อนจะไปช่วยชีวิตพระมหาชนก

นอกจากทรงล้อเลียนเทวดาด้วยพระอารมณฺ์ขันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความเชื่อมั่นในพลังความสามารถของมนุษย์หลายตอนในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้หลายตอน อย่างเช่น

๔.๑ พระมหาชนกทำการค้าขาย

เมื่อพระมหาชนกมีพระชนมายุ ๑๖ ปี คิดชิงราชสมบัติคืน จึงขอแก้วมณีของพระมารดาจำนวนกึ่งหนึ่งไปขาย เพื่อทำการค้าให้เพิ่มพูนทรัพย์ แล้วนำทรัพย์นั้นไปใช้จ่ายในการทำสงครามชิงราชสมบัติต่อไป พระมารดาทรงห้ามไว้ เพราะแก้วมณีที่ทรงนำติดตัวมามีมูลค่ามหาศาล ไม่จำเป็นต้องทำการค้าขายเสี่ยงอันตรายในท้องทะเล

แต่พระมหากษัตริย์ยืนยันทันทีแน่ว่าพระองค์จะเดินทางไปพร้อมนายวานิชอีก ๗๐๐ คน บรรทุกสินค้าลงเรือไปค้าขายที่สุวรรณภูมิอันเป็นที่เลื่องลือว่าเป็นดินแดนแห่งความมั่งคั่ง แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์มีพระทัยเข้มแข็ง ตัดสินพระทัยอย่างแน่วแน่เพราะเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

เหตุการณ์ในตอนนี้อย่างยิ่งให้ข้อคิดคำสอนเรื่องความรอบคอบในการลงทุนทำการค้าจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไม่นำทรัพย์สินสมบัติของพระราชมาดไปลงทุนในการค้าทั้งหมด ทรงขอพระราชทานเพียงกึ่งหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น การทำกิจการใดก็ตามที่มีความเสี่ยงจึงไม่ควรโลภ แต่พึงระมัดระวังและรอบคอบ หากพลาดพลั้งก็ไม่ถึงแก่หายนะ

๔.๒ เหตุการณ์เรือแตก

หลังเดินทางได้ ๗ วัน เรือถูกคลื่นขนาดใหญ่ซัดแตก กำลังจมลงกลางมหาสมุทร ผู้โดยสารบนเรือต่างกลัวตาย ร้องไห้คร่ำครวญ กราบไหว้ขอให้เทวดาช่วยเหลือ แต่พระมหากษัตริย์ได้ทรงหวั่นไหวกับภัยพิบัตินี้ พระราชนิพนธ์บรรยายว่า “พระมหาสัตว์ไม่ทรงกันแสง ไม่ทรงคร่ำครวญ ไม่ไหว้เทวดาทั้งหลาย” (หน้า ๕๘) หากแต่พระองค์กลับเตรียมตัวอย่างมีสติ และพร้อมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ นั่นคือ “พระองค์ทรงทราบว่าจะจม จึงคลุกน้ำตาลกรวดกับเนย เสรยจนเต็มท้อง แล้วชุบน้ำเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งให้มัน ทรงยืนเกาะเสากระโดง ขึ้นยอดเสากระโดงเวลาเรือจม มหาชนเป็นนักขาแห่งปลาและเต่า น้ำโดยรอบมีสีเหมือนโลหิต พระมหาสัตว์เสด็จไปทรงยืนที่ยอดเสากระโดง ทรงกำหนดทิศว่า เมืองมิถิลาอยู่ที่ทิศนี้ ก็กระโดดจากยอดเสากระโดง ล่วงพ้นฝูงปลาและเต่า ไปตกในที่สุด อุสภะหนึ่ง (๗๐ เมตร) เพราะพระองค์มีพระกำลังมาก” (หน้า ๕๘) แสดงว่าพระมหากษัตริย์ทรงเตรียมร่างกายให้มีพลังด้วยน้ำตาลและไขมัน ทรงป้องกันพระองค์จากฝูงสัตว์ทะเลด้วยกลิ่นน้ำมัน และน้ำมันทำให้ลอยตัวในน้ำได้ดี ทรงกำหนดทิศทางที่จะเสด็จไปให้ถูกต้อง ไม่วุ่นวายน้ำสะเปะสะปะโดยไม่รู้จุดหมาย และทรงกระโดดให้พ้นฝูงปลาเต่ากระหายอาหาร ด้วยพลังกำลังที่สั่งสมมา การที่พระมหากษัตริย์รอดพ้นความตายจากเรือจม จึงเป็นการรอดพ้นด้วยความรู้ สติ ความกล้าหาญ กำลังกาย และความเชื่อมั่นในความสามารถของพระองค์

นอกจากนี้ การฟื้นฟูต้นมะม่วง และการพิจารณาว่า ปุทะเล คือ พระบุญญาธิการจากความเพียร ปัญญา และกำลังกาย ล้วนสนับสนุนข้อคิดในเรื่องการเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ ในยุคปัจจุบัน เราก็เชื่อว่า ความรู้คืออำนาจ อำนาจคือบารมี การมีความรู้ทำให้เราได้รับความเชื่อถือ ได้รับการยกย่อง ความรู้เป็นสิ่งที่

แสดงความสามารถของมนุษย์ในการจัดการกับเรื่องราวต่างๆ ดังนั้น การนับถือ
ความรู้ก็คือการนับถือความสามารถของมนุษย์

๕. คุณธรรม

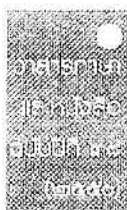
พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกชี้ให้เห็นว่าความมีคุณธรรมเป็นคุณสมบัติ
ของผู้ประเสริฐ คุณธรรมคือคุณความดีทุกอย่างที่ยกบุคคลนั้นให้สูงขึ้น ในเรื่องพระ
มหาชนก พระโพลชนกเป็นผู้ทรงคุณธรรม เพราะมิได้เคยชิงราชสมบัติจากพระอริย
ราชกุมารเป็นพระเชษฐา ดังนั้นเมื่อพระเชษฐามีพระบัญชาสั่งจองจำพระองค์ตามคำ
ยุยงของอมาตย์คนใกล้ชิด พระโพลชนกจึงทรงตั้งสัจจะอธิษฐานว่า หากพระองค์มิได้
คิดคิดทรยศ ให้เครื่องพันธนาการหลุดออก และประตูห้องคุมขังเปิดกว้างให้
พระองค์เสด็จหนีไป ความมีคุณธรรมทำให้ประชาชนทำนุบำรุงพระโพลชนก พระองค์
สามารถแผ่พระบารมีไปทั่วชนบทชายแดน และรวบรวมกำลังพลได้เป็นจำนวนมาก จึง
เสด็จยกทัพมารบกับพระเชษฐา พระอริยราชกุมารสิ้นพระชนม์ในที่รบ พระโพลชนกจึง
ได้ครองราชย์สมบัติ ส่วนพระอัครมเหสีซึ่งทรงพระครรภ์เสด็จออกจากเมือง ในภาย
หลังพระโพลชนกประชวร ไม่สามารถเสด็จลี้ภัยจากที่บรรทมได้อีกเลย และ
สิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมา ซึ่งน่าจะเป็นผลกรรมที่ทรงชิงราชบัลลังก์จากพระเชษฐา

ส่วนพระมหาชนกเมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้วทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม
ตัวอย่างที่ทรงแสดงคุณธรรมในการปกครอง คือพระองค์ไม่ทรงกริ้วคเชนทรสิงห
บัณฑิตที่ทำลายต้นมะม่วงให้หักโค่นด้วยความเบาปัญญา กลับปลอบโยนด้วยพระเมตตา
และทรงแนะนำให้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ ที่พระองค์ทรงชี้แนะให้

พระมหาชนกแสดงคุณธรรมสูงสุดโดยการไม่ออกผนวช (ทันที) แต่กลับทรง
สละพระองค์เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกรโดยถ้วนหน้าเสียก่อน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาระงืดวณเฉพาะหน้าต่างๆ และการแก้ไขปัญหาลึกคือการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า คือ มีความรู้ และมีความสำนึก อันจะเป็นกำลัง
สำคัญในการรักษาแผ่นดินถิ่นเกิดไว้ได้ และนับเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระมหาชนก : ยุทธศาสตร์แห่งการพัฒนาคน และพัฒนาสังคม

จะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกสอดแทรกคำสอนทั้งโดยตรงและ
โดยนัยไว้มากมาย หากพวกเรากระทำเพียงศึกษาคำสอนของพระองค์ให้ถ่องแท้ ก็จะ
พบแสงสว่างแห่งชีวิต และหากจะใช้เวลาพินิจพิเคราะห์พระราชนิพนธ์ฉบับนี้ให้ถ่อง
ลึกซึ้งขึ้นอีก ทั้งรูปเล่ม เนื้อหา การสร้างสรรค์ ดังที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น จะพบว่า

พระราชนิพนธ์พระมหาชนกดำเนินตามยุทธศาสตร์แห่งการพัฒนาคนไทยและพัฒนาสังคมไทย อันเป็นพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ดำเนินมาตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติ อาจสรุปได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนำเสนอยุทธศาสตร์สำคัญ ดังนี้

๑. **ศาสตร์แห่งการบูรณาการ** ในยุคปัจจุบัน มีการนำแนวคิดของการบูรณาการมาใช้ในวงการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษาตื่นตัวในเรื่องการจัดการความรู้แบบบูรณาการอย่างมาก เมื่อพิจารณาจากพระราชนิพนธ์ จะเห็นศาสตร์แห่งการบูรณาการหลายลักษณะ

ด้านรูปเล่ม ดังได้กล่าวแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินวาดรูปประกอบพระราชนิพนธ์ตลอดทั้งเล่ม และให้ออกแบบจัดทำรูปเล่มแบบเทพนิยายของฝรั่ง คือมีภาพประกอบให้สวยงาม ชวนอ่าน ลักษณะเช่นนี้เป็นการประสานวรรณศิลป์เข้ากับทัศนศิลป์ พระองค์มีพระราชประสงค์ให้รูปประกอบมีบทบาทในการเล่าเรื่องด้วย นอกจากนี้ ภาพประกอบพระราชนิพนธ์ยังเป็นการแสดงศิลปะไทยสมัยรัชกาลที่ ๙ ภาพจิตรกรรมของศิลปินแต่ละคนแสดงเทคนิคแตกต่างหลากหลาย และยังแสดงความคลี่คลายของการสร้างสรรค์งานศิลปะจากศิลปะแบบไทยประเพณีในช่วงแรกๆ อย่างเช่น ผลงานของ อ. ปัญญา วิจินธนสาร อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ มาจนถึงศิลปะไทยร่วมสมัยในงานของ ศ.ปรีชา เถาทอง^{๙๔} ผู้ที่สนใจเรื่องศิลปะก็จะได้รับความรู้อย่างมาก

ด้านภาษา พระราชนิพนธ์เล่มนี้มี ๔ ภาษา คือ ภาษาหลักคือภาษาไทย และภาษาอังกฤษ แต่มีภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต เสริมเข้ามาในส่วนที่เป็นคาถาจากพระไตรปิฎก ทำให้สามารถอ่านเทียบกันได้สำหรับผู้สนใจในเรื่องภาษา ทำให้ความรู้อย่างเพิ่มขึ้น

ด้านเนื้อหา พระราชนิพนธ์เรื่องนี้สองสะท้อนพระปรีชาสามารถในสหวิทยาการ นอกจากภาษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระปรีชาสามารถในเรื่องคอมพิวเตอร์ แผนที่ทางอากาศ อุทกศาสตร์ อุตุนิยมวิทยา โหราศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ดังจะขอยกตัวอย่างเรื่องแผนที่ผิพระหัตถ์ ๔ ภาพ ซึ่งพระองค์ทรงคำนวณวันและเดือนของการเดินทางเรือของพระมหาชนกจากเมืองกาลจัมปะไปยังสุวรรณภูมิ ตามแผนที่ทางภูมิศาสตร์ที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินวาดไว้เป็นภาพประกอบภาพ

^{๙๔} ขอขอบพระคุณ ศ. ปรีชา เถาทอง ที่กรุณาให้ความรู้

แรกก่อนเริ่มเรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบูรณาการความรู้ทางโหราศาสตร์ อันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่อันเป็นวิทยาศาสตร์ และใช้ คอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นเครื่องมือเทคโนโลยีสมัยใหม่สร้างสรรค์ภาพขึ้น พระองค์ทรง แสดงให้เห็นว่าความรู้นานาชาติช่วยไขปัญหาได้ และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเดิมก็มี คุณค่าเช่นเดียวกับความรู้สมัยใหม่

๒. ยุทธศาสตร์แห่งการพัฒนา พระราชนิพนธ์เรื่องพระมทาชนทแสดง ยุทธศาสตร์แห่งการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ นั่นคือ การอนุรักษ์และพัฒนาต้อง ดำเนินควบคู่กันไป จึงจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน เรื่องราวในพระราชนิพนธ์พระ มทาชนทที่สะท้อนแนวพระราชดำรินี้อย่างเด่นชัด คือ การฟื้นฟูต้นมะม่วง ๔ วิธี ซึ่ง เป็นส่วนของพระราชนิพนธ์โดยแท้จริง ไม่มีอยู่ในชาดก เลข ๔ นี้ นอกจากแสดงว่า เป็นเลขดี แสดงความก้าวหน้าแล้ว ยังน่าจะหมายถึงรัชกาลที่ ๔ นั่นคือ เป็นพระ ราชดำริพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ พระราชทานให้ การฟื้นฟูต้นมะม่วง ๔ วิธี คือ ๑. เพาะเมล็ด ๑. ถนอมรากที่เหลือให้งอกใหม่ ๓. ปักกิ่งชำ ๔. เสียบยอด ๕. ต่อดา ๖. ทบกิ่ง ๗. ตอนกิ่งให้งอกราก ๘. รมคว้นต้นที่ไม่มีลูก ๙. ชีวาณูสงเคราะห์ คือ เพาะเซลล์ จะเห็นได้ว่าทั้ง ๔ วิธี ประกอบด้วยภูมิปัญญาการเกษตรแบบเดิม และ วิทยาการทางเกษตรกรรมสมัยใหม่ จึงเห็นได้ว่าพระองค์มิได้ทรงเห็นว่าวิธีการทางการ เกษตรแบบเดิมเป็นเรื่องโบราณ ล้าสมัย เพราะเกษตรกรรมก่อนย่อมค้นคิด ทดความรู้ตามยุคสมัยของเขา พระองค์จึงทรงให้พระมทาชนทแนะนำวิธีการเกษตรทั้ง แบบเก่าและแบบใหม่

หากสังเกตจะพบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตำหนิความรู้ของคน สมัยใหม่อย่างมีพระอารมณ์ขัน นั่นคือ ความรู้แบบแยกส่วน ทำให้ไม่สามารถ วิเคราะห์แก้ไขปัญหาก็ได้แท้จริง ดังที่ พระมทาชนทมีมาตยดุแลเรื่องต้นไม้ ๒ คน คนหนึ่งเชี่ยวชาญการปลูก อีกคนหนึ่งเชี่ยวชาญการถอน เมื่อต้นมะม่วงล้มไปแล้ว ก็ ไม่ทราบว่าจะแก้ไขรักษาให้คืนดีดังเดิมได้อย่างไร นอกจากนี้พระองค์ยังทรงใช้ข้อคิด เรื่องการใช้เทคโนโลยีว่าต้องให้ให้เป็น ให้ให้ถูก ต้องใช้เพื่อสร้างสรรค์ ไม่ใช่เพื่อ ทำลาย เหมือนอย่างอมตยที่ให้ “ยันตรกลเก็บเกี่ยว” เก็บผลมะม่วงจนเครื่องจักร โค่นต้นมะม่วงล้ม ผู้บริโภคก็ต้องรู้จักการบริโภคแบบพอเพียง ใ้ไป สร้างไป รักษา ไป ก็จะมีชีวิตที่ “อยู่เย็นเป็นสุข” ดังที่มีพระราชดำรัสแก่พลสภานิก

การคิดวิเคราะห์ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องนี้นำเสนอยุทธศาสตร์แห่งการพัฒนา ว่าต้องประกอบด้วยการอนุรักษ์ และพัฒนาได้รับการยืนยันจากภาพเขียนของ

ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง ซึ่งเป็นภาพสุดท้ายในพระราชนิพนธ์ ดังที่นำมาเสนอให้
ชมกันในบทความนี้แล้ว

๓. สู่ตราแห่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : ความเพียร ปัญญา กำลัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสืบสานแก่นความคิดจากมหาชนกชาดกที่
แสดงให้เห็นว่าพระมหาชนกทรงใช้คุณสมบัติสำคัญ ๓ อย่าง ในการครองชีวิต รวม
ทั้งรอดชีวิตจากการจมน้ำตายได้ นั่นคือ ความเพียร ปัญญา และ กำลัง ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำเสนอด้วยสัญลักษณ์คือปูทะเล คุณสมบัติทั้ง ๓
อย่างจะเสริมรับและสนับสนุนซึ่งกันและกัน อันจะทำให้บุคคลเป็นทรัพยากรที่สมบูรณ์
เป็นคุณสมบัติที่ทำให้พัฒนาตนเอง อันจะทำให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม
และประเทศชาติด้วย

ระยะเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก คือระยะเวลาที่พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังท้องถิ่นทั่วประเทศไทย เพื่อพัฒนาอาชีพ
และพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลกนิกรของพระองค์ พร้อมทั้งทรงตั้งศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในจังหวัดใหญ่ๆ หลายแห่ง เพื่อ
เป็นสถานที่ทดลอง และเรียนรู้การพัฒนาการเกษตร เพื่อจะได้พระราชทานความรู้
เหล่านั้นแก่พลกนิกร เมื่อพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เผยแพร่สู่ประชาชนในปริมณฑล
กาญจนนาภิเษก นับว่าเป็นยุทธศาสตร์แห่งการเผยแพร่แนวพระราชดำรินี้ในเรื่องการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ต้องเริ่มจากการพัฒนาตน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชาติต่อไป
เมื่อนำพระราชนิพนธ์เรื่องนี้มาอ่านอีกครั้งทำให้อดคิดไม่ได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวมีพระเมตตาเตือนประชาชนของพระองค์ไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี
๒๕๔๐ เพราะพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกชี้ให้เห็นว่าอวิชชาทำให้เกิดหายนะอย่าง
น่าเศร้าใจเพียงใด แต่จากบัดนั้นผ่านมามากจนบัดนี้ แม้สถานการณ์ต่างๆ ของประเทศ
จะดีขึ้นบ้าง แต่สังคมไทยก็ยังมีปัญหาเรื่องการพัฒนาไม่ถูกทาง ขาดปัญญา ขาด
ความเพียร ดังนั้น แนวพระราชดำรินี้ทั้งโดยตรงและแฝงนัยในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้
จะเป็นแนวทางที่คนไทยทุกคนน้อมนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังให้เกิดผล

บทสรุป

ตลอด ๖๐ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ
พลอดุลยเดชทรงบำเพ็ญพระวิริยะอย่างต่อเนื่องไม่เคยท้อถอย เพื่อขจัดความทุกข์
สร้างความสุข แก่ประชาชนชาวไทย พระองค์ทรงทุ่มเทพระปัญญาความรอบรู้ในการ

ภาษา
ไทย
และ
จีน
(๒๕๔๐)

พัฒนสังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่ความสุขความสงบอย่างแท้จริง พระปรีชาสามารถล้ำเลิศในทุกๆ ด้านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังที่องค์กรต่างๆ ในต่างประเทศได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลมากมายเพื่อแสดงความเทิดทูนพระปรีชาสามารถของพระองค์ รวมทั้งรางวัลพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ที่องค์การยูเนสโกทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเมื่อไม่นานมานี้

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พระราชนิพนธ์แก่ประชาชนชาวไทย เพราะนอกจากจะทรงอนุรักษ์สืบสานวรรณคดี ทศกัณฐีมาแต่โบราณแล้ว พระองค์ยังทรงพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกได้สะท้อนให้เห็นพระราชจริยวัตรและพระปณิธานของพระองค์อันเป็นแบบอย่างและเป็นสิริมงคลยิ่งแก่ผู้ที่น้อมนำไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเพียร สติ ปัญญา ล้วนจะความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ การรักษาหน้าที่ ตลอดจนความมีคุณธรรม

นายอานันท์ ปันยารชุน กล่าวปาฐกถาเนื่องในงานเริ่มจัดจำหน่ายพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ฉบับปกอ่อน เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐ ไว้ว่า

“งานวรรณกรรมชิ้นนี้เปรียบเสมือนเพชรที่เจียระไนด้วยช่างฝีมือประณีต สูงคุณค่า แต่ละเหลี่ยม แต่ละมุมล้วนดึงดูดใจให้หยุดคิด พินิจพิจารณา นักพัฒนาก็ได้เฝ้าคิดมุ่มมองในวิถีทางการพัฒนาที่ยั่งยืน นักภาษาศาสตร์ก็จะได้เห็นถึงความไพเราะงดงามทางภาษา และการเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ ผู้รู้ทางด้านศาสนาก็จะได้เฝ้าคิดทั้งในแง่จารีตของการสืบทอดพระศาสนาเป็นลายลักษณ์อักษร และความลุ่มลึกของปรัชญาชีวิตที่เป็นพุทธปรัชญา ท่านที่เป็นครูก็จะเห็นมุมมองมากมายในการสั่งสอน เรียนรู้ และอบรมบ่มนิสัยเยาวชนของเรา” ๑๕

ดังนั้น เนื่องในวโรกาสปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และเนื่องในวโรกาสมีมหามงคลเฉลิม

พระชนมพรรษาครบ ๘๐ พระชันษาในปี ๒๕๕๐ ประชาชนชาวไทยทุกคนควร
น้อมนำคำสอนในพระราชนิพนธ์พระมหาชนกไปปฏิบัติให้สมดังพระราชประสงค์ของ
พระองค์ที่ทรงปรารถนาให้ประชาชนคนไทยทุกคนเป็นดังพระมหาชนก ดังที่ทรง
พระราชทานพรไว้ว่า

“ขอจงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ มีปัญญาที่เฉียบแหลม กำลังกายที่สมบูรณ์”

บรรณานุกรม

ปิ่นดา ลีริกุล บทความ ๑๐ ตอนพร้อมรูป ลงวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ เรียบ
เรียงและเพิ่มเติมจากบทโทรทัศน์รายการ “ในหลวงกับประชาชน” ชุด พระ
ราชนิพนธ์พระมหาชนก ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์มูลนิธิการศึกษาทาง
ไกลผ่านดาวเทียม ช่อง ๓, ๕, ๗, ๙, ๑๑ และ ไอ ทีวี รวม ๑๖ ตอน
ค้นจาก www.moomkafae.com

พระสูตรและพระอรรถกถา (แปล) พระสูตรตันตกปิฎก ขุททกนิกายชาดก เล่มที่ ๔
ภาคที่ ๒. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย ,๒๕๒๕. จัดพิมพ์เนื่องใน
โอกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งราชวงศ์จักรีกรุงรัตนโกสินทร์.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ปกอ่อน) **พระ**
มหาชนก, กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน), ๒๕๔๐.

“รักพระมหาชนก” อ่าน “พระมหาชนก” สยามธุรกิจ พุทธสบัติที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๔๙
ค้นคว้าจาก www.siamturakij.com

อานันท์ ปันยารชุน. **บทวิจารณ์พระราชนิพนธ์พระมหาชนก**. ในการสัมมนา
เฉลิมพระเกียรติ วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๐ ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนา
บริหารศาสตร์ อ้างถึงจาก www.anandp.in.th/th-speech/